

XX. Yüzyıl Başlarında Edirne’de Rum Liseleri (Edirne Rum Metropolitliği Kayıtları Işığında)

Ayfer Özçelik¹

Veysel Çolaker²

Özet

Edirne’de nüfus itibariyle Müslümanlardan sonra ikinci sırada yer alan Rum cemaati, Tanzimat Fermanı’ndan sonra modern okullar açmaya başlamıştır. Açılan okullar başlangıçta ilkokul seviyesinde iken, gelişen süreçte orta ve lise derecesinde okullar da açılmıştır. XX. yüzyıl başlarına gelindiğinde şehirde, Rumların yoğun olarak yaşadığı 10 mahallede çeşitli derecelerde 20’den fazla eğitim kurumu faaliyet göstermekteydi. Bunlar arasında Rum Erkek (Jimnas) ve Kız Lisesi (Zapyon) verdikleri eğitimle dönem içerisinde özellikle dikkat çekmiştir. Bu liselerin temel görevi, Edirne ve çevresinde bulunan Rum okullarına öğretmen yetiştirmek yanında “Helenizm’i” çocuklara aşlamak ve Yunan milliyetçisi gençler yetiştirmek olmuştur.

Edirne Metropolitliği, Rum eğitim derneklerinin yardımlarıyla şehirdeki cemaat okullarının ve okullarda eğitim alan öğrencilerin bütün sorunları ile ilgilenmekte, eğitim kurumlarına ilişkin yerel ve merkezi idarenin aldığı kararları uygulamaktaydı.

Bu çalışma, Selanik Makedonya Tarih Arşivi’nde (Historical Archive of Macedonia) bulunan ve Osmanlı Kataloğu içerisinde yer alan Edirne Rum Metropolitliğine ilişkin 70, 71, 72 numaralı defterlere dayalı olarak yapılmıştır. Sözü edilen defterler, 1898-1920 yılları arasını kapsamaktadır. 70 ve 71 numaralı defterler 1898-1920 yılları arasında Edirne Rum Metropolitliğinin valilikle ve diğer devlet kurumlarıyla yazışmalarını içermektedir. 70 numaralı defter 14 Haziran 1898-5 Kasım 1906 ve 71 numaralı defter 14 Ocak 1914-20 Temmuz 1920 tarihlerine ilişkindir. 72 numaralı defter ise Osmanlı idari

1 Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
Orcid: 0000-0002-0714-9268

2 Dr. Öğr. Gör. Pamukkale Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi,
Orcid: 0000-0003-2306-3453

kurumlarının 1905-1909 yılları arasında, Edirne Metropolitliğine gönderdiği resmi yazılardan oluşmaktadır.

Çalışmanın amacı, 1898-1915 yılları arasında, Edirne’de bulunan modern Rum liselerinin gelişimini, öğrenci ve öğretmenlerin durumu ile Edirne Rum Metropolitliğinin eğitim kurumları üzerindeki etkisini ortaya koymaktır.

GİRİŞ

Edirne çevresinde ilk yerleşimler ilkçağlara kadar gitmekle birlikte Edirne şehri, Roma İmparatoru Hadrianus tarafından 123-124 yıllarında günümüzde bulunduğu yerde kurulmuş ve Hadrianopolis adıyla anılmıştır.³ Roma ve Bizans (Doğu Roma İmparatorluğu) geçmişi olmasına rağmen Edirne 1361 yılında I. Murat zamanında fethedilmesinden⁴ sonra bir Türk şehri olarak gelişmiştir. Osmanlı egemenliğine girmesi ve 1368’de Edirne Sarayı’nın yapılmasının ardından Edirne bir süre devlete başkentlik yapmıştır.⁵ İstanbul’un fethi sonrasında da Osmanlı’nın Balkan toprakları ile başkent İstanbul arasında bir bağlantı noktası olmuş, ikinci başkent gibi görülmüştür. Fatih Sultan Mehmet’ten III. Ahmet’e kadar birçok Osmanlı padişahı Edirne’de bulunan yazlık ve kışlık saraylarda oturmuşlar, zaman zaman devleti buradan idare etmişlerdir.⁶ Yani şehir Osmanlı yönetimi altında önemini her zaman korumuştur.

Edirne’de Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde; ikisi Rus, biri Bulgar ve biri Yunan olmak üzere dört geçici işgal yaşanmıştır. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rus orduları Edirne’ye girmiş, Edirne Antlaşması sonrasında da Edirne Sarayı’ndaki bazı nadir eserleri yağmalayarak⁷ şehri terk etmişlerdir. İkinci Rus işgali 1877-1878 savaşı sırasında yaşanmıştır. 20 Ocak 1878’den 13 Mart 1879’a kadar devam eden işgalden en çok şehirdeki

3 Orta çağ başlarında Edirne, Tracia eyaletinin altı vilayetinden biri, Haeimontus’un başşehri ve önemli bir Roma kalesi idi. Semavi Eyice, “Bizans Devrinde Edirne ve Bu Devire Ait Eserler”, *Edirne, Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, Türk Tarih Kurumu (TTK), Ankara 1993, s. 39.

4 Edirne’nin Osmanlılar tarafından ne zaman fethedildiği tartışmalıdır. Araştırmacılar 1361-1361, 1362 1367 veya 1369 tarihlerini vermektedirler. Bunlar arasında Orhan Gazi’nin oğlu I. Murat ve Lala Şahin Paşa tarafından 1361’de fethedildiği görüşü ön plana çıkmaktadır. M Tayyip Gökbilgin, “Edirne”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, s. 426. Edirne’nin Osmanlılar tarafından fetih süreci için bakınız: Halil İnalcık, “Edirne’nin Fethi”, *Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, (Editör: Halil İnalcık), TTK, Ankara, 1993, s. 137-159.

5 Tevfik Evcı, *Tanzimat Döneminde Edirne (1839-1908)*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2019, s. 9.

6 II. Ahmet, II. Mustafa ve III. Ahmet Edirne’de tahta oturmuşlardır. Halûk Kayıcı, *Salnamelere göre İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları Edirne Kitaplığı:12, Edirne, 2013, s. 24.

7 *Salname-i Vilayet-i Edirne (SVE) 1892/1310*, 19. Defa, Edirne Vilayet Matbaası, s.151.

Müslümanlar zarar görmüştür. Müslüman mahalleleri yakılmış, ardından yaşanan salgınlarda 13.000 kişi ölmüştür.⁸ Balkan Savaşları sırasında Bulgar ve Sırp tarafında 21 Ekim 1912'de kuşatılan şehir, 155 gün sonra, 26 Mart 1913 tarihinde Bulgarlara teslim olmak zorunda kalarak işgale uğramıştır.⁹ Edirne'yi teslim alan Bulgarlar şehirdeki Müslümanları katle girişmiştir. Yaşanan bu işgaller Edirne'yi sosyal, ekonomik ve nüfus yapısı olarak etkilemiştir. Edirne'de son işgal 20-25 Temmuz 1920 tarihleri arasında Yunan ordusunun Doğu Trakya'ya girmesi ile yaşanmıştır.¹⁰ 13 Temmuz 1920'de Yunan Kralı Aleksandros ordu komutanları ile şehirdeki Rumların sevinç gösterileri arasında Edirne'ye girmiştir.¹¹ İki yıldan fazla süren Yunan işgalinin ardından, 11 Ekim 1922'de imzalan Mudanya Mütarekesi'nin ardından, Edirne TBMM Hükümeti'ne teslim edilmiştir.¹²

Fethedildiği sırada Edirne'de 10 mahalle ve 10.000-15.000 civarında nüfusun bulunduğu ifade edilmektedir.¹³ XVI. yüzyılın ilk yarısında şehrin nüfusu 20.000'e, 1568-1570 yıllarında ise çoğunluğunu Müslümanlar teşkil etmek üzere 30.000'e yaklaşmıştır.¹⁴ 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rus ordusu savaşmaksızın Edirne'ye girmiş, Rus ordularından kaçan Müslümanlar Edirne'den göçerken, şehir civarından gelen Gayrimüslimler Müslümanların boşalttığı yerlere yerleşmişlerdir.¹⁵ Buna rağmen 1830'da yapılan nüfus sayımında şehirde bulunan erkek nüfusun 8.429'u Müslüman,

-
- 8 İki bin kadar ev kül olmuş, zarar görmeyen Müslüman ibadethanesi kalmamıştır. Sadık Emre Karakuş, *Osmanlı İdaresinde Edirne 1789-1839*, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi) Elâzığ, 2018, s. 19. Bulgarların işgal sırasında şehre ve şehirde yaşayan Türk-Müslümanlara verdikleri zararlar için bakınız: Çağla D. Tağmat, "Uluslararası Carniğe Raporuna Göre İki Balkan Savaşı Arası Dönemde Edirne'de Bulgar İşgali (26 Mart-22 Temmuz 1913)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 60, Bahar 2017, s. 208-232.
  - 9 Veysi Akın, "Balkan Harbinde Edirne'nin Sükûtu ve Şükrü Paşa'nın Esareti", *Uluslararası Balkan Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, (Editör: Aşkın Koyuncu), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Balkan ve Ege Uygulama ve Araştırma Merkezi, Bildiriler Cilt II, Çanakkale, Ankara, 2017, s. 196.
  - 10 Veysi Akın, "Yunan İşgali Döneminde Edirne'den Bulgaristan'a Sığınan Askeri Okul İdareci ve Öğrencileri", *BELGİ*, Sayı 22, Yaz 2021, s. 659.
  - 11 Kral, Trakya Ordusu Komutanı General Emmanuel Zymbrakakis ve kurmayları eşliğinde tarihi Edirne'ye girerken Rumlar eşi benzeri görülmemiş kutlamalar yapmışlardır. Meriç köprüsünden Edirne'ye kadar yaklaşık iki kilometrelik yol halılar ve çiçeklerle kaplanmış, yolun iki yanı "kurtuluş" beklentisiyle gizlice dikilmiş ve işlenmiş mavi ve beyaz bayraklarla donatılmıştır. Atanasiadis, *a.g.m.*, s. 39
  - 12 Edirne'de Yunan İşgali ve kurtuluşu ile ilgili bakınız: Özgür Mert, "İşgalden Kurtuluşu Doğu Trakya", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 58, Bahar 2016, s. 123-176.
  - 13 Tosyavizâde Dr. Rifat Osman, *Edirne Rehmiyesi*, (Günümüz Dile Çeviren: Ratip Kazancıgil), 3. Baskı, İstanbul, Mart 2013, s. 28.
  - 14 Evcı, *a.g.t.*, s. 11.
  - 15 Gökbilgin, *a.g.m.*, s. 427.

6.809’u Rum, 1.494’ü Yahudi, 1.411’i Ermeni idi.¹⁶ XIX. yüzyıl ortalarından itibaren Edirne’nin nüfusu hızlı bir biçimde Müslümanlar lehine artmıştır. 1890’larda 85.000’i 1900’lü yıllarda 90.000’i aşmıştır. Edirne Vilayet Salnameleri’nde şehrin 1876-1903 arasındaki nüfusu Tablo 1’de gösterilmektedir.¹⁷

Tablo 1: Edirne Vilayet Salnameleri’ne Göre Şehrin Nüfusu

Yıl	Müslüman	Rum, Bulgar	Rum	Bulgar	Yahudi	Ermeni	Kıpti Müslüman	Katolik	Kıpti Gayrimüslim	Toplam
1876 ¹⁸	10.182	11.051		-	3.688	1.778	908	488	15	28.182
1885	21.200	19.343		-	7.416	3.291	-	-	-	51.250
1892	36.597	-	28.256	9.289	7.979	3.415		202		85.783
1903	44.491	-	28.749	9.524	8.033	3.793	-	-	-	94.590

1876 verilerine kadın nüfus da eklendiğinde şehir nüfusunun yaklaşık 56.000 olduğu söylenebilir. Nüfus itibarıyla Rum ve Bulgarlar 1876’da ilk sırada yer almıştır. 1881-1882 nüfus sayımında Edirne Merkez Sancağı’nın nüfusu verilmiştir. Sayımda Müslümanların çoğunlukta olduğu ve nüfusun 239.073 olduğu görülmektedir.¹⁹ Osmanlı kaynakları değerlendirildiğinde, Edirne’de 1903 yılına kadar Müslüman nüfus her zaman Rumlardan fazla olmuştur. Evangelia Balta’nın 1894-1895 yılı Salnamesi’ne dayanarak verdiği bilgiler de bunu desteklemektedir. 1894-1895’te Edirne Kazası’nda 55.073 Müslüman, 28.953 Rum, 9.806 Bulgar, 9.002 Yahudi, 3.782 Ermeni 643 Katolik, 70 Protestan ve 4 Latin yaşamaktaydı.²⁰ 1905 yangını bazı Rumların Yunanistan’a göç etmesine neden olmuş, II. Meşrutiyet döneminde Rum nüfusunda bir gerileme yaşanmıştır.²¹ Tosyavizade Rifat

16 Evcı, *a.g.t.*, s. 217-227.

17 Tablo Tarık Sarıoğlu’nun “Edirne Vilayet Salnamelerine Göre Edirne’de Nüfus” başlıklı makalesinden derlenerek oluşturulmuştur. Tarık Sarıoğlu, “Edirne Vilayet Salnamelerine Göre Edirne’de Nüfus”, *Tarih Öncesinden Cumhuriyete Edirne Üzerine Araştırmalar*, (Editör: Ergün Karaca), Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne, 2021. s. 405-423.

18 Yalnızca erkek nüfus verilmiştir.

19 1881-1882 nüfus sayımına göre Edirne Sancağı’nda 539.031 Müslüman, 288.968 Rum, 121.870 Bulgar, 17.968 Ermeni, 16,357 Musevi, 1.554 Katolik, 200 Protestan ve 4 diğer milletlerden olanlar yaşamaktaydı. Bülent Yıldırım, “Osmanlı Devleti’nde Yapılan İlk Nüfus Sayımına (1881-1882-1893) Göre Edirne’de Ermeni Nüfusu”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Temmuz 2011, s.94.

20 Evangelia Balta, “Edirne Rum Cemaati (XIX. yüzyıl ortası-1922)”, *Edirne: Serhattaki Payitaht*, (Çevirec: Işık Ergüden), Hazırlayan: Nedret Işıl-Koz M. Sabri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s. 240.

21 Anastasiou, *a.g.e.*, s. 14. https://ikec.lib.auth.gr/record/340015/files/STAMATOPOULOU_XRYSA.pdf

Osman, Bakan Savaşlarından önce Edirne'nin toplam nüfusunun 87.000 civarında olduğunu, bu nüfusun 47.289'unun Müslüman, 19.608'inin Rum, 14.469'unun Musevi, 4.000'inin Ermeni ve 2.324'ünün Bulgarlardan oluştuğunu yazmaktadır.²²

Yunan kaynakları ise şehrin nüfusuna ilişkin farklı sayılar vermektedir. Bunlardan bir kısmı Rum varlığını ön plana çıkarmak kaygısıyla Rum nüfusunu fazla gösterirken bir kısmı Osmanlı kaynaklarına yakın rakamlar vermektedir. Stamatopoulou Hrisa Anastasiou ve Evangelia Balta, 1858'de Yunan Konsolos K. Phoibos'un raporuna atıf yaparak Edirne'nin 45.000 Rum, 35.000 Türk, 6.000 Arnavut, 5.000 Bulgar, 5.000 Ermeni, 4.000 Yahudi ve Avrupalılardan oluşan 100.000 nüfusu olduğunu yazmaktadır.²³ Pantelis Atanasiadis ise, Yunan konsolosu P. Logothetis'in 17 Ekim 1865 tarihli raporuna göre şehrin banliyöleriyle birlikte 100.000 nüfusu olduğunu; bunun 42.000'inin Türk, 30.000'inin Rum, 7.000'inin Bulgar, 4.000'inin, 5.000'inin Ermeni, 500'ünün Çingeneleden oluştuğu bilgisini vermektedir.²⁴ Yunan Konsoloslarının raporlarında ve Patrikhanenin kayıtlarında yer alan verilerin, "Helenizm" doğrultusunda Edirne'nin Rumluğunu ön plana çıkarmayı amaçladığı açıktır.

Osmanlı ve Yunan kaynaklarının ortak noktası 1900'lü yıllar boyunca Rum nüfusunda sürekli bir azalma yaşandığıdır. Nitekim Osmanlı döneminde 1914 yılında yapılan son nüfus sayımına göre Edirne'de 53.731 Müslüman, 36.222 Rum, 13.889 Yahudi, 4.536 Ermeni, 648 Bulgar, 478 Kıpti, 45 Katolik yaşamaktadır.²⁵ Rum nüfusun Müslüman nüfustan bir hayli az olduğu ve Müslüman nüfusun Edirne'ye egemen olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Bulgar nüfusu da önemli ölçüde azalmıştır. Bunun nedeni Balkan Savaşlarından sonra ve I. Dünya Savaşı boyunca Balkanlardan Edirne'ye gerçekleşen Müslüman göçleridir. Balkan Savaşlarından hemen sonra Trakya'daki Bulgarlarla Bulgaristan'daki Müslümanlar gayri resmi mübadele edilmiş, Bulgarların çoğunluğu şehirden ayrılmıştır.²⁶

22 Topsyavizade Rifat Osman, *Edirne Rehmüması (Tarihçe: 763-1337 Seneleri)*, I. Baskı, Edirne Vilayet Matbaası, Edirne, 1337-1920, s. 32.

23 Evangelia Balta, "Edirne Rum Cemaati (XIX. yüzyıl ortası-1922)", *Edirne: Serbattaki Payitaht*, (Çevire: Işık Ergüden), Hazırlayan: Nedret Işıl-JKoz M. Sabri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s. 230. Stamatopoulou Hrisoula Anastasiou, *İ Poleodomiki Ekseliksi tis Adrianoupoli ke ta Spitia tis Ellinikis Koinotitas tou 19ou Aiona*, Tessaloniki 2012, s. 14.

https://ikec.lib.auth.gr/record/340015/files/STAMATOPOULOU_XRYSYA.pdf

24 Atanasiadis, *a.g.m.*, s. 31.

25 Orhan Sakin, *Osmanlı'da Etnik Yapı ve 1914 Nüfusu*, Bizim Kitaplar, İstanbul, 2008, s. 230.

26 1914-1918 yılları arası Edirne Merkez kazası ve köylerine yerleştirilen muhacirler için bakınız: Ayşegül İnginar Kemaloğlu, "I. Dünya Savaşı Sırasında Edirne'ye İskân Edilen Müslüman Muhacirler", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi (MUTAD)*, Cilt VII, Sayı 2, s. 380-388

Osmanlılar tarafından fethedildiğinde Edirne, Kaleiçi’nden ibaret küçük bir Bizans kenti görünümünde idi. Kentte Rumlar yanında az sayıda Venedik ve Cenevizliler bulunuyordu. Kalenin yakınında “Aiana” adı verilen küçük bir yerleşim yeri vardı. Fethedildiği tarihten 1500 yılına kadar yoğun Müslüman göçü ile Tunca’nın batısında bulunan Aiana, Yıldırım adıyla şehre bağlı bir semt haline gelmiş ve güneyde Tunca kıyısında Debbaghane semti oluşmuştur.²⁷ Daha sonra, kalenin kuzeyinde Yeni İmaret, güneyinde ise Kirişhane semtleri ve bunlara bağlı mahalleler ortaya çıkmaya başlamıştır. XVI. yüzyılda Kaleiçi’nin batısında birbirine bitişik sırasıyla Muradiye ile Kıyık semtleri ve güneyde Kaleiçi ile Kirişhane arasında Tahtakale semtinde yeni mahalleler kurulmuştur. 1700-1900 arasında da Karaağaç Mahallesi gelişmiştir.²⁸ Aşağıdaki tabloda Edirne Rumlarının yoğun olarak yaşadığı semtler ve mahalleler aşağıda Tablo 2’de verilmiştir.²⁹

Tablo 2: 1890 ve 1920 yıllarında Edirne Mahallelerinde Rumlar

No	Mahalle	Semt	Nüfus Yapısı	
			1890’lar	1920
1	Orta Çukur	Kıyık	Rum	Rum
2	Orta Karaağaç	Kıyık	Rum	Rum
3	Baruthane	Kıyık	Rum	Rum
4	Mumcular	Kıyık	Rum	Rum
5	Karaca Ahmet	Kıyık	Müslüman, Rum	Rum
6	Nuktecizade	Kıyık	Müslüman, Rum	Müslüman
7	Birkok (Berfok) Ağa	Kıyık	Müslüman	Müslüman, Rum
8	Karabulut	Kıyık	Müslüman, Rum	Müslüman, Rum
9	Meydan	Kıyık	Müslüman, Rum	Müslüman, Rum
10	Mirahur Ayas Bey ³⁰	Kıyık, (Muradiye Mahallesine Yakın)	Müslüman, Rum	Müslüman, Rum, Kıpti
11	Menzil Ahır	Kıyık-Muradiye arasında	Rum	Rum
12	Yel Bigarı	Muradiye	Rum	Müslüman
13	Sulu Çelebi	Kirişhane (Tarla Kapıda)	Müslüman, Rum	Müslüman, Rum
14	Karakaş	Kirişhane	Rum	Müslüman
15	Küçük Hacı Veli	Kirişhane	Rum	Rum

27 Ahmet Usal, *Edirne Tarihi ve Kültürü*, Edirne Vergi Dairesi Başkanlığı, Edirne, 2006, s. 54. <https://docplayer.biz.tr/4524941-Edirne-tarihi-ve-kulturu-ahmet-usal-edirne-vergi-dairesi-baskanligi.html>. Er. Ta. 19.7. 2023.

28 Anastasiou, *a.g.e.*, s. 14. https://ikee.lib.auth.gr/record/340015/files/STAMATOPOULOU_XRYSA.pdf.

29 Tosyâvizade Rifat Osman, *a.g.e.*, s. 15-32.

30 Mahalle adımı II. Beyazıt döneminde Çaldıran Savaşı’ndan şehit olan Ayas Bey’den almıştır. Ahmet Usal, *Edirne Tarihi ve Kültürü*, Edirne, 2006, s. 58.

16	Mahmut Ağa	Kirişhane	Rum	Rum
17	Miskinler	Kirişhane	Rum	Rum
18	Madanoğlu	Kirişhane	Rum	Rum
19	Yeşilce	Kirişhane	Müslüman, Rum	Müslüman
20	Eskirat (Askirat Oğlu)	At Pazarı	Rum	Rum
21	Çirkap (Çerkap)	At Pazarı	Rum, Ermeni	Rum, Ermeni, Kıpti
22	Sitti Hatun ³¹	At Pazarı	Rum	Müslüman
23	Aya İstefanos	Kale İçi Maarif Bahçesi	Rum	Müslüman
24	Aya İstrani (İstrati)	Kale İçi	Rum, Ermeni	Rum, Müslüman
25	Metropolit	Kale İçi	Rum, Ermeni	Rum, Ermeni
26	Aya Nikola	Kale İçi	Rum, Ermeni	Rum, Müslüman
27	Aya Yani	Kale İçi	Rum, Ermeni	
28	Papa Kaçanos	Kale İçi	Rum	Rum
29	Panaiya	Kale İçi	Rum, Ermeni	Rum
30	Hacı Ömer	Kale İçi	Rum	Rum
31	Hıristos	Kale İçi	Rum, Ermeni	Rum, Ermeni
32	Ak Mescit	Yıldırım	Müslüman, Rum	Rum
33	Saçlı Dede	Yıldırım	Rum	Rum
34	Kızıl Mescit	Yıldırım	Rum	Rum
35	Köfteciler	Yıldırım	Rum	Rum
36	Geniş Vakıf	Yıldırım	Rum	Rum
37	Gül	Yıldırım	Rum	Rum
38	Kum Mahalle	Yıldırım, Mustafa Paşa Caddesi	Rum	Rum, Kıpti
39	Naip Çelebi	Yıldırım	Müslüman, Rum	Rum
40	Hacı Sarraf	Yıldırım-Yeni İmaret arasında	Rum	Rum
41	Yeni İmaret	Yeni İmaret	Rum, Müslüman	Müslüman
42	Hacı Murat	Yeni İmaret	Müslüman, Rum	Müslüman
43	Hadım Firoz (Feroz)	Yeni İmaret	Müslüman, Rum	Müslüman
44	Mihalkoç	Yeni İmaret	Müslüman, Rum	Müslüman
45	Aya Yorgi	Yelli Burgaz	Rum	Rum
46	Demir Biga	Yelli Burgaz	Müslüman, Rum	Müslüman, Rum
47	Buçuk Tepe	Şehrin Doğusunda (Buçuk Tepe)	Rum, Ermeni	Müslüman, Rum
48	Çokalca	Buçuk Tepe Civarında	Müslüman, Rum	Müslüman, Rum

31 Zenbilli Ali Efendi olarak bilinen Şeyhülislam Alaaddin Ali Cemali Efendi'nin kızıdır. Yusuf Küçükdağ, "Zenbilli Ali Efendi", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 44, İstanbul, 2013, s. 249

49	Şeyh Çelebi	Buçuk Tepe Civarında	Müslüman, Rum	Müslüman
50	Papazoğlu	Saraçhane civarında Tunca sahilinde	Rum, Ermeni	Müslüman, Kıpti
51	Hacı İslam	Güzelce Baba	Müslüman	Rum
52	Hücerat Şah Melek Paşa	Horozlu Yokuşunda	Müslüman	Rum
53	Zincirli Kuyu (Kapı)	Sanayi Mektebi Civarında	Müslüman, Rum	Müslüman

Görüldüğü gibi 1890-1920 yılları arasında Rumlar, Kaleiçi ile Kıyık, Kirişhane, Yıldırım, Yeni İmaret, At Pazarı ve Yelli Burgaz gibi fetihten hemen sonra ortaya çıkan semtlerde ve Saraçhane civarında bulunan mahallelerde yaşamaktaydılar. 1920 yılına gelindiğinde Rum mahallelerinin bir kısmı Müslüman mahalleleri haline gelmiştir. Bunda Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı süresince Edirne’ye gerçekleşen Müslüman göçü ile Bulgarlar ve bazı Rumların şehri terk etmelerinin etkisi büyük olmuştur.³²

XX. yüzyıl başlarında Edirne’de Rumlar yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde okullar açmışlardır. Aşağıda Edirne Rum Metropoliti’nin tuttuğu 70, 71 ve 72 numaralı defterlere göre şehirde bulunan Rum okulları ve özellikle lise derecesindeki okullar incelenmiştir.

A. EDİRNE’DE BULUNAN RUM OKULLARI

Drougka’ya göre Edirne’de ilk modern Rum okulu, 1843’te yapımı tamamlanan Metropolit Mahallesi’ndeki Rumların “Merkez Okulu” adını verdikleri okuldur. Kaleiçi’nde açılan bu ilk erkek okulunun ardından, 1852’de aynı okulun bahçesinde bir kız okulu eğitim öğretime başlamış, 1880’lere kadar Yıldırım, Kirişhane, Kıyık semtleri ile Kummahalle, Hırastos, Aya Nikola mahallelerinde 11 yeni okul açılmıştır.³³ 1898’e gelindiğinde okul sayısı 18 olmuştur. 1316/1898 yılı Vilayet Salnamesi’nde Edirne merkezde bulunan Rum okulları ve öğrenci sayıları Tablo 3’te görülmektedir.³⁴

32 Nitekim Edirne 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra Müslüman muhacirlerin geçici iskân merkezlerinden biri olmuştur. Bu durum Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı’nda da sürmüştür. Ayşegül İnginar Kemalöglü, “I. Dünya Savaşı Sırasında Edirne’ye İskân Edilen Muhacirleri”, *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (MUTAD)*, Cilt VII, Sayı 2, s. 379.

33 Klioniki A. Drougka, “Domi ke Leitourgia Tou Ellinikou Sholeiou Stin Anatoliki Traki Kata Tin Periodo Tis Otomanokratias 1352-1911”, (Aristoteleio Panepistimio Tessalonikis, Pedagogiki Sholi, Tmima Epistimon Prosholikis Agogis ke Ekpedevsis, Didaktoriko Diatrivi), Tessaloniki, 2008, s. 75.

34 *Salname-i Vilayet-i Edirne (SVE)*, 1316/1898, s. 72-74.

Tablo 3: 1898 Vilayet Salnamesine göre Edirne’de Bulunan Rum Okulları

Sıra No:	Okulun Adı	Mahalle	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1	Jimnas Erkek Lisesi	Metropolit	10	101
2	Zapyon Kız Lisesi	Hıristos	15	283
3	Erkek Mektebi (İlköğretim)	Derinhisar	8	271
4	Erkek Mektebi (İlköğretim)	Kıyık	3	178
5	Kız Mektebi (İlköğretim)	Kıyık	2	67
6	Sıbyan Mektebi	Kıyık	2	177
7	Erkek Mektebi (İlköğretim)	Kirişhane	3	96
8	Kız Mektebi (İlköğretim)	Kirişhane	2	70
9	Kız Sıbyan Mektebi	Kirişhane	2	120
10	Erkek Mektebi (İlköğretim)	Yıldırım	3	99
11	Erkek Mektebi Şubesi	Yıldırım	4	120
12	Kız Mektebi (İlköğretim)	Yıldırım	4	131
13	Sıbyan Mektebi	Yıldırım	2	150
14	İkinci Sıbyan Mektebi	Yıldırım	1	120
15	Sıbyan Mektebi	Kale İçi	1	76
16	Sıbyan Mektebi	Aya Yorgi	1	86
17	Sıbyan Mektebi	Yeni İmaret	1	72
18	Erkek Mektebi (İlköğretim)	Kum Mahalle	1	43
<i>Toplam</i>			<i>65</i>	<i>2.260</i>

Verilere baktığımızda bir yıl içerisinde Rum okullarında okuyan öğrenci sayısı 85 artmıştır. Bu artış her okula ayrı ayrı yansımamıştır. Bazı okullarda öğrenci sayısı artarken bazılarında azalmıştır.

3 Mart 1914 tarihinde Edirne Valiliğinin isteği üzerine, 14 Mart 1914’te Edirne Rum Metropolitliğinden gönderilen bir tezkerede Edirne’de Rum Cemaati’ne ait 22 okul bulunduğu, bunlardan 18’inin şehir içinde, dördünün Karaağaç Mahallesinde eğitim öğretim yaptığı bildirilmiştir³⁵ Haziran 1914’te de Edirne Metropolit, 1913-1914 eğitim öğretim yılında şehirde bulunan Rum okullarına ve burada okuyan öğrenci sayılarına ilişkin Tablo 4’teki cetveli göndermiştir.³⁶

35 IAM_REL003.01_000071_00007, adet 19-20.

36 IAM_REL003.01_000071_00016-17, (22 Mayıs 1330/4 Haziran 1914).

Tablo 4: 1913-1914 Eğitim Öğretim Yılında Edirne’de Bulunan Rum Okulları ve Öğrenci Sayıları

No	Okulun Bulunduğu Mevki	Okulun Derecesi	Öğrenci		
			Toplam	Erkek	Kız
1	Metropolit Mahallesi	Jimnas Mektebi (İdadi)	169	169	-
2	Metropolit Mahallesi	Rüştiye	302	302	-
3	Kum Mahalle	İbtidai	55	37	18
4	Yıldırım Mahallesi	İbtidai	108	108	-
5	Yıldırım Mahallesi	Rüştiye	77	77	-
6	Kıyık Mahallesi	İbtidai	173	173	-
7	Kirişhane Mahallesi	İbtidai	95	95	-
8	Hıristos Mahallesi	İnas İdadisi (Zapyon)	420	-	420
9	Aya Yorgi Mahallesi	Sıbyan Mektebi	55	30	25
10	Kıyık Mahallesi	İnas İbtidaisi	105	-	105
11	Kıyık Mahallesi	Sıbyan Mektebi	241	114	127
12	Yıldırım Mahallesi	İnas Mektebi	160	-	160
13	Yıldırım Mahallesi	Sıbyan Mektebi	82	50	32
14	Yıldırım Mahallesi	Sıbyan Mektebi	195	119	76
15	Yıldırım Mahallesi	Sıbyan Mektebi	180	113	67
16	Kirişhane Mahallesi	İnas Mektebi	51	-	51
17	Kirişhane Mahallesi	Sıbyan Mektebi	205	103	102
18	Hıristos Mahallesi	Sıbyan Mektebi	150	65	85
Toplam		18	2.823	1.555	1.268

1898 salnamesinde yer alan tabloyu ve Rum Metropolitliğinin tuttuğu 71 numaralı defterde yer alan 1913-1914 eğitim öğretim yılında Edirne’de bulunan Rum okullarına ilişkin bilgileri değerlendirdiğimizde, geçen 16 yıl içerisinde okul sayısında bir artış olmadığı, ancak öğrenci sayısının 2.260’tan 2.823’e çıktığı anlaşılmaktadır. Bunun nedeni bu yıllarda şehirdeki Rum nüfusunun artmış olmasıdır. Tablo 4’ten de anlaşıldığı gibi Edirne’de biri Metropolit mahallesinde, diğeri Hıristos mahallesinde olmak üzere kız ve erkek liseleri mevcuttur.

1. Erkek Lisesi (Jimnas Mektebi)

1843’te açılan ilk modern Rum ilkokul binasının 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında yanması üzerine bir kaynağa göre 1882’de³⁷, başka

37 Okul müdürü binanın Rumi 1298 tarihide yapıldığı bilgisini vermiştir. IAM_REL003.01_000071_00037, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

bir kaynağa göre 1885'te "Helen Dil Derneği" tarafından yeniden inşa edilmiş ve Edirne Rum Mekteb-i İdadisi "Jimnas Mektebi" adı altında lise seviyesinde eğitim öğretim veren bir okul olarak kullanılmaya başlamıştır. Yeni binanın girişinde "Helenik Edirne Lisesi" yazılı olan okul, aynı yıl Yunan Kraliyet Kararnamesi ile Yunan liselerine eşit kabul edilmiştir.³⁸ Metropolitliğin yazışmalarından anlaşıldığı kadarıyla Osmanlı hükümeti de bir süre sonra okulun lise (idadi) derecesinde olduğunu kabul etmiştir. Nitekim 13 Ağustos 1914 tarihli bir yazıda Edirne Metropolit, dördü lise ve üçü ortaokul olmak üzere yedi sınıflı okulun, yalnızca ortaokul (rüştüye) dersleri okuttuğu için Edirne Maarif Müdürlüğü tarafından ortaokul derecesinde kabul edildiğinden şikâyet etmiştir.³⁹ Bunun nedeni gerçekten de okulun kalitesinin düşük olmasıdır. Bir önceki eğitim öğretim yılı olan 1912-1913'te Yunan Konsolosunun itirazlarına rağmen, lisenin her sınıfında 50'den fazla öğrenci bulunmaması kararı alınmıştı.⁴⁰ Buna rağmen okulun eğitim kalitesinin düzelmediği anlaşılmaktadır. Lise Müdürü Zoumetikos'un aktardığına göre 1914-1915 eğitim öğretim yılında öğretmen eksikliğinden dolayı sene sonu sınavları ertelendiği gibi, 1915-1916 eğitim öğretim yılında da din derslerinin saatleri azaltılmış, "Fizik, Matematik, Türkçe ve Fransızca" derslerine öğretmen temininde zorluklar yaşanmıştır.⁴¹ Yine de 1914-1915 eğitim öğretim yılına gelindiğinde okulda dört lise sınıfı ve bir hazırlık sınıfı bulunmakta ve diğer devlet okulları gibi eğitim vermekteydi.⁴²

Tablo 3'te görüldüğü üzere lisede 1898'de 101, bir yıl sonra 93,⁴³ 1900 yılında 109,⁴⁴ 1902'de 113 öğrenci eğitim almıştır.⁴⁵ Bu sayının Balkan Savaşları'na kadar arttığı, I. Dünya Savaşı boyunca azaldığı anlaşılmaktadır. 1912-1915 yılları arasında okulda bulunan öğrenci sayısı, öğrencilerin sınıflara dağılımı Tablo 5'te görülmektedir.

38 Drougka, *a.g.t.*, s. 134.

39 IAM_REL003.01_000071_00021, (31 Temmuz 1330/13 Ağustos 1914).

40 Drougka, *a.g.t.*, s. 253.

41 Drougka, *a.g.t.*, s. 254.

42 IAM_REL003.01_000071_00037, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

43 IAM_REL003.01_000070_00017-20, (8 Kanunusani 1314/20 Ocak 1899).

44 IAM_REL003.01_000070_00070, (4 Teşrinisani 1316/17 Kasım 1900).

45 IAM_REL003.01_000070_00124, (16 Şubat 1317/1 Mart 1902).

Tablo 5: 1912-1915 Yılları Arasında Öğrenciler

<i>Ders Yılı</i>	1912-1913 ⁴⁶		1913-1914 ⁴⁷			1914-1915 ⁴⁸		
<i>Milliyeti</i>	<i>Rum</i>	<i>Toplam</i>	<i>Rum</i>	<i>Diğer</i>	<i>Toplam</i>	<i>Rum</i>	<i>Diğer</i>	<i>Toplam</i>
Geçen Seneden Kalan	134	134	60	68	128	81	6	87
Yeni Kayıt	46	46	41		41	52		52
Toplam	180	180	101	68	169	133	6	139
Ücretli	84	84	40	38	78	66		
Ücretsiz	96	96	61	30	91	73		
Terk Edenler	0	0			68	15		
<i>Sene Sonu Öğrenci</i>			101		101	124		
Sınıfta Kalanlar						15		
Sınıfı Geçenler			81		81	94		
Diploma Alanlar			20		20	15		

Öğrenci sayılarının yıllara göre farklılık göstermesi yanında tabloda dikkat çeken husus öğrencilerin çoğunluğunun Osmanlı Rum cemaatinden olmasına karşın; Müslüman, Ermeni, Yahudi veya Bulgar vb. diğer Osmanlı cemaatlerine mensup öğrencilerin okula kabul edilmeyip Osmanlı vatandaşı olmayan ailelerin çocuklarının okulda eğitim görmesidir. Nitekim 1913-1914 yılı öğrenci sayıları içinde yer alan ve “diğer” olarak gösterilen öğrenciler belgede “milet-i saire ve ecnebiye” olarak yazılmıştır. Buna karşılık belgede okula kayıtlı Osmanlı unsurları Müslim, Ermeni, Yahudi olarak verilmiştir. Buna göre okulda Osmanlı uyruğunda olmayan milletlerden 68 öğrenci öğrenim görmüştür. Belgede bu 68 öğrencinin tamamının “*Garbi Trakya’dan*” olduğu kaydedilmiştir. Aynı yıl içinde 60’ı nakil, 8’i sair sebeplerle okulu terk eden öğrenci sayısı da 68’dir. Muhtemelen, Edirne’nin Bulgar işgalinden kurtarılmasının böyle bir sonuç doğurduğu söylenebilir. Yatılı kısmı olmayan okulda öğrencilerin çoğunluğunun ücretsiz eğitim aldığı anlaşılıyorsa da 1913-1914 yılında yabancı uyruklu (ecnebi) öğrencilerin %56’sı ücretli öğrencidir. Öte yandan yukarıda değinildiği gibi her sınıfa 50’den fazla öğrenci alınmaması kararı uygulanmış ve lisenin hiçbir sınıfında öğrenci sayısı 40’ı aşmamıştır. Öğrencilerin sınıflara dağılımına baktığımızda tabloda verilen üç eğitim öğretim döneminde de bir istikrarın olmadığı açıktır. Balkan Savaşları ile I. Dünya Savaşı arasında bulunan 1913-1914 eğitim öğretim yılında lise sınıflarındaki öğrenci sayılarında keskin bir

46 IAM_REL003.01_000071_00034-37, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

47 IAM_REL003.01_000071_00038, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

48 IAM_REL003.01_000071_00086, (13 Mayıs 1332/26 Mayıs 1916).

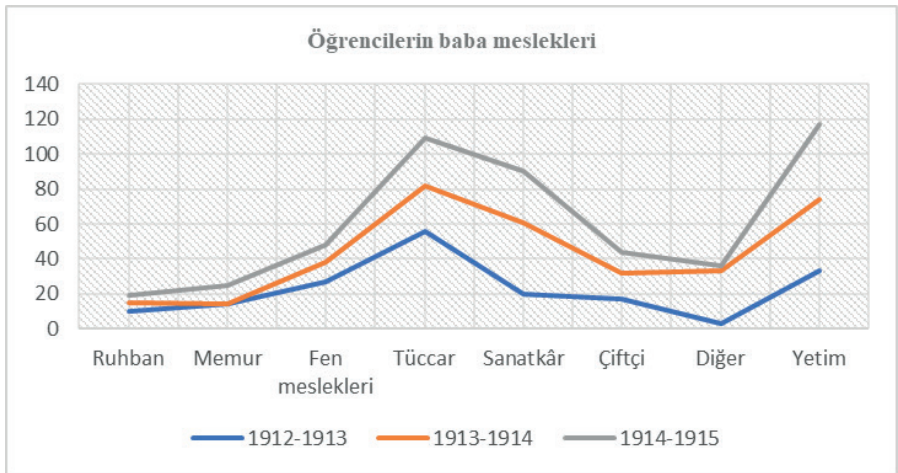
düşüş vardır. I. Dünya Savaşı sırasında toplam öğrenci sayısı düşmeye devam ederken lise birinci sınıfa yapılan yeni kayıt sayısı, 52 öğrenci ile en yüksek noktaya ulaşmıştır.

1912-1915 yılları arasında eğitim alan öğrencilerin sosyal kökenleri ile ilgili bilgiler ise Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Öğrencilerin Babalarının Meslekleri ve Toplam Öğrenci Sayısına Oranları

Yıllar→	1912-1913		1913-1914		1914-1915	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Meslek↓						
Ruhban	10	5,6	5	3,0	4	2,9
Memur	14	7,8	0	0,0	11	7,9
Fen erbabı	27	15,0	11	6,5	10	7,2
Tüccar	56	31,1	26	15,4	27	19,4
Sanatkâr	20	11,1	41	24,3	29	20,9
Çiftçi	17	9,4	15	8,9	12	8,6
Diğer	3	1,7	30	17,8	3	2,2
Yetim	33	18,3	41	24,3	43	30,9
Toplam	180	100,0	169	100,0	139	100,0

Rum Metropolit, okulda bulunan yetim çocukların kökenlerini vermemiştir. Ancak Edirne Erkek Lisesi öğrencilerinin çoğunluğunun küçük ve orta burjuva ailelere mensup oldukları anlaşılmaktadır. Aynı veriler aşağıdaki grafikte de gösterilmiştir.

1912-1913 eğitim öğretim yılında yetimler dışında, öğrenci ailelerinin %31,11’i tüccar, %15’i ortaokul, lise, sultani ve âli okul mezunu fen erbabı, %11,11’i sanatkâr, %9,44’ü çiftçi, %7,78’i memur ve %5,56’sı din adamı idi. Sonraki iki eğitim öğretim yılında yetim öğrencilerin sayısı artmıştır. Bununla birlikte sanatkâr (belgede sanatkâr olarak yazılmış olan bu ibare zanaatkâr anlamında olmalıdır) ailelerden gelen çocukların oranı yükselirken ruhban sınıfı ve tüccar ve fen meslekleri mensup ailelerin çocuklarının sayısı azalmıştır. Özellikle iki savaş arası dönemde (Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı) 1913-1914 eğitim öğretim yılında “Diğer” başlığı altında yer alan, muhtemelen işçi, mevsimlik işçi ve işsiz aile çocuklarının sayısı ve oranının oldukça arttığı anlaşılmaktadır. Ancak yıllara göre artış veya azalışlarda; yeni kayıt, terk, mezun gibi kayıtları da dikkate almak gerekir.

Edirne Rum Metropoliti Polikaryos Efendi’nin 1914 yılı mart ayında, lisenin üçüncü ve dördüncü, yani son sınıf öğrencilerine ilişkin verdiği detaylı bilgilere göre, üçüncü sınıf öğrencilerinin biri dışında tamamının 17-20 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Dördüncü sınıf öğrencileri ise 19-24 yaş aralığındadır. Öte yandan üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerin çoğunluğu Edirne doğumlu değildir. Üçüncü sınıf öğrencilerinden sadece beşi, dördüncü sınıf öğrencilerinden ise altısı Edirne doğumludur. Geri kalanlar Dimetoka, Bigar Hisar, Babaeski, Uzun Köprü, Kırkkilise, Sofulu, Karaağaç, Yerömer, Ortaköy, Malkara, Tekfurdağı, Mandarıçe kökenlidir.⁴⁹

Okulda öğretmen sayısının yıllara göre değiştiği anlaşılmaktadır. 1900 yılında okulda sekiz öğretmen bulunmaktaydı. Okul Müdürü Tanaş Yani Yuvanidi olup, Öğretmen olarak da Tanaş Kosntanti İkonomidi, Apostol Konstanti, Konstantin Angeli, İstefan Tanaşyadı, Tanaş Hacapolos Mihail Yolidi ve Yorgi İkonomidi görev yapmaktaydı.⁵⁰ 1912-1913 eğitim öğretim yılında da lise kısmında öğretmen sayısı değişmemekle beraber, müdür dahil öğretmenlerin 15 yıl içinde yenilendiği anlaşılmaktadır. Eğitim öğretim yılı bitiminde öğretmen sayısı sekize yükselmiştir. Yaş aralıklarına gelince; 25-30 yaş aralığında bir, 30-40, ve 40-50 aralığında üçer, 50-60 yaş aralığında bir öğretmen bulunmaktaydı.⁵¹ Bir sonraki eğitim öğretim yılında okula 20-25 yaşlarında genç bir öğretmen ile 50-60 yaşlarında bir öğretmen alınmıştır.⁵² 1914-1915 eğitim öğretim yılında ise Tablo 7’de görüldüğü gibi okulun lise kısmında yedi öğretmen görev yapmıştır.⁵³

49 Üçüncü sınıf öğrencilerinden Dimitri Çıkoras oğlu Vasil 27 yaşındadır. Diğerleri 17-20 yaş aralığındadırlar. IAM_REL003.01_000071_00008-9, (16 Mart 1330/29 Mart 1914).

50 IAM_REL003.01_000070_00047, (12 Şubat 1315/24 Şubat 1900).

51 IAM_REL003.01_000071_00036, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

52 IAM_REL003.01_000071_00040, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

53 IAM_REL003.01_000071_00066, (11 Temmuz 1331/24 Temmuz 1915).

Tablo 7: 1915 Yılı Mart-Mayıs Ayları Arasında Okul Öğretmenleri

Sıra	İsim ve Şöhreti	Yaşı	Doğum Yeri ve Yılı	Sanatı	Mahalle ve Hane Numarası	Maaşı ⁵⁴
1	Aleksandır -Mihail oğlu	59	Manastır	Müdür	Metropolit	1.539
2	Nikodimos Efendi Papa yorgi	56	Edirne	Metropolit	Meskenler Mahallesi	940,25
3	Tarakoğlu Hıristofari -Nikola oğlu	49	Gümüşhane, 1282	Muallim	Yabancı	940,25
4	Hırsto-Andon (Yayalidis) oğlu	33	Edirne, 1298	Muallim	Rum Madanoğlu Mahallesi 3	940,25
5	Ligor Kakava Panoyota oğlu ⁵⁵	53	Astana, 1278	Muallim	Yabancı	726,25
6	Papas Yanko-Papas Todor oğlu	31	Lüleburgaz, 1300	Papas	Yabancı	427,50
7	Kostadi-İstefanaki oğlu	53	Edirne, 1278	Mübassır	Rum Hırstos Mahallesi 19	317,75

1912-1913 eğitim öğretim yılında tamamı Osmanlı vatandaşı olan sekiz öğretmenden beşi üniversite mezunu idi. Bunlardan üçü Yunanistan Darülfünunu Edebiyat Şubesi, biri yine aynı üniversitenin Matematik Şubesi, biri de Dersaadet Ruhani Mektebi mezunu idi. Öğretmenlerin ikisi Sultani veya İdadi mekteplerinden, bir öğretmen de Fransız Darülfünunu Hukuk Şubesi mezunlarındandı.⁵⁶ Anlaşıldığı kadarıyla 1913-1914 eğitim öğretim yılında okula Beyrut Darülmualimin-i Aliye'den bir öğretmen getirilmiştir. Kadroya katılan genç öğretmen ise Edirne Lisesi Mezunu olmalıdır.⁵⁷ 1914-1915 eğitim öğretim yılında ise Beyrut Darülmualimin-i Aliye'den gelen öğretmen gönderilmiş, yerine Berlin Darülfünunu Felsefe Şubesi mezunu bir öğretmen görevlendirilmiştir.⁵⁸

1912-1913 eğitim öğretim yılında Ulum-u Tıbbiye dersi Riyaziyat Muallimi ve İlm-i Ruh dersi Edebiyat öğretmenlerinden biri tarafından

54 Mecidiye 19 kuruş üzerinden.

55 Okulun Türkçe ve Fransızca öğretmeni idi. IAM_REL003.01_000071_00069, (22 Temmuz 1321/4 Ağustos 1905).

56 IAM_REL003.01_000071_00036, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

57 IAM_REL003.01_000071_00040, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

58 IAM_REL003.01_000071_00088, (13 Mayıs 1332/26 Mayıs 1916).

okutulmaktaydı. Yine Tarih dersi Edebiyat öğretmeni tarafından verilmekteydi. Malumat-ı Medeniye dersi Edebiyat dersi içinde okutulmaktaydı.⁵⁹ Bir sonraki eğitim öğretim yılında okula alınan öğretmenlerden birinin tarih ve coğrafya derslerini verdiği anlaşılmaktadır.⁶⁰ 1914-1915 eğitim öğretim yılında da öğretmen eksigi sürmüştür. Ulum-u Tıbbiye ve Malumat-ı Medeniye dersleri yine farklı alanlardan mezun öğretmenler tarafından okutulmuştur.⁶¹ Okulun öğretmenleri Edirne’de bulunan diğer Rum okullarında görev yapanlardan oldukça yüksek maaş almaktaydılar. Tablodan anlaşıldığı gibi 1914-1915 eğitim öğretim yılında müdür 1.539 kuruş, üç öğretmen 940,25 kuruş, diğer üçü ise 750 kuruşun biraz altında maaş almaktaydılar ki bu diğer Rum okulları müdür ve öğretmen maaşlarının oldukça üzerinde idi.⁶² Tabloda yer almamakla birlikte 1899-1900 eğitim öğretim yılında okulda Fehmi ve Ömer Efendiler Türkçe öğretmeni olarak görev yaparken,⁶³ yıl sonunda Türkçe öğretmeni olarak Mehmet Emin Efendi’nin görevlendirildiği ve aldığı 150 kuruş maaşın Edirne Maarif Sandığından karşılandığı anlaşılmaktadır.⁶⁴

Okulun ders programı yıllar içerisinde geliştirilmiş ve sağlam bir zemine oturtulmuştur. 1885-1886 eğitim öğretim yılında hazırlık ve dört lise sınıfında; Din, Yunanca, Dünya Tarihi, Yunan Tarihi, Yakın Tarih, Coğrafya, Matematik, Fransızca, Latince, Türkçe, Felsefe, Fizik, Kimya, Antropoloji ve Jimnastik dersleri okutulmuştur. Programda ön plana çıkan hususun çocuklara antik ve modern Yunancayı öğretmek olduğu açıktır. Zira haftalık 27-34 saat ders verilen sınıflarda 12’şer saat “Modern Yunanca” dersi verilmiştir. Öte yandan hazırlık dahil diğer sınıfların haftalık ders saatlerinde bir standart mevcut değildir.⁶⁵ Bu durum 1900’lerin başına kadar devam etmiştir. 1900’lerde ise ders saatleri 27-30 saat arası olacak şekilde düzenlenmiştir. 1915-1916 eğitim öğretim yılına ait ders programı okul müdürü Aleksandri M. Zomeyokos tarafından Tablo 8’deki gibi verilmiştir.⁶⁶

59 IAM_REL003.01_000071_00036, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

60 IAM_REL003.01_000071_00040, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

61 IAM_REL003.01_000071_00086, (13 Mayıs 1332/26 Mayıs 1916).

62 Yıldırım Ortaokulu Müdürü bu tarihlerde 470 kuruş, öğretmenleri ise daha az maaş almaktaydı. GRGSA-IAM_REL003.01_000071_00067, (13 Mayıs 1332/26 Mayıs 1916).

63 IAM_REL003.01_000070_00063. (15 Temmuz 1916/28 Temmuz 1900).

64 BOA. TS.MA.e. 1382/104-1, 5 Kanunuevvel 1316/18 Aralık 1900.

65 Drougka, *a.g.t.*, s. 135-137.

66 IAM_REL003.01_000071_00080, (18 Kanunusani 1331/31 Ocak 1916).

Tablo 8: 1915-1916 Eğitim Öğretim Yılı Ders Programı

<i>Hazırlık Sınıfı</i>							
<i>Dersler</i>	<i>Cumartesi</i>	<i>Pazartesi</i>	<i>Salı</i>	<i>Çarşamba</i>	<i>Perşembe</i>	<i>Cuma</i>	<i>Saat</i>
Ulum-u Diniye	10-11		12-13				2
Türkçe	12-13	08-09		08-09		08-09	3
Rumca	08-10	09-11	08-10	09-11	08-10	09-11	12
Latince						11-12	1
Ulum-u Riyaziye				11-12	11-12	12-13	3
Tarih			10-11		12-13		2
Ulum-u Tıbbiye							
Coğrafya	11-12						1
Fransızca		11-12			10-11		2
<i>Toplam</i>							27
<i>Birinci Sınıf</i>							
Ulum-u Diniye				10-11	09-10		2
Türkçe			08-09		08-09	09-10	3
Rumca	12.-13	11-13	11-13	11-13	11-13	12-13	10
Latince		09-10		08-09		08-09	3
Ulum-u Riyaziye	08-09		09-10	09-10			3
Tarih	09-10		10-11		10-11		3
Ulum-u Tıbbiye		10-11					1
Coğrafya							
Fransızca	10-11	09-10					3
<i>Toplam</i>							28
<i>İkinci Sınıf</i>							
Ulum-u Diniye				11-12		09-10	2
Türkçe	08-09		09-10	09-10			3
Rumca	09-11	09-11	10-11	10-11	09-11	10-12	10
Latince		12-13	12-13		11-12		3
Ulum-u Riyaziye		08-09	08-09		08-09		3
Hikmet-i Ameliye				12-13			1
İlm-i Heyet		11-12		08-09		08-09	3
Tarih	11-12		11-12		12-13		3
Fransızca							
İlm-i Felsefe							
<i>Toplam</i>							28
<i>Üçüncü Sınıf</i>							
Ulum-u Diniye			11-12		11-12		2
Türkçe		10-11		10-11		10-11	3

Rumca	08-09	08-09	08-10	08-10	08-09	08-10	9
Latince		11-12		11-12		11-12	3
Ulum-u Riyaziye	09-10	09-10	12-13		12-13		4
Hikmeti Ameliye	11-12	12-13					2
İlm-i Heyet							
Tarih	12-13						2
Fransızca			10-11		10-11		2
İlm-i Felsefe	10-11					09-10	2
<i>Toplam</i>							29
<i>Dördüncü Sınıf</i>							
Ulum-u Diniye					12-13		1
Türkçe		12-13		11-12	11-12		3
Rumca	08-09	08-10	08-10	08-10	08-10	08-10	11
Latince	09-10	10-11			10-11		3
Ulum-u Riyaziye		11-12	11-12			10-11	3
Hikmeti Ameliye	10-11		10-11				2
İlm-i Heyet				10-11		11-12	2
Tarih	12-13			12-13			2
Fransızca			12-13			12-13	2
İlm-i Felsefe	11-12						1
<i>Toplam</i>							30

Bu derslerden “Din, Türkçe, Rumca, Latince, Fransızca ve Matematik (Ulum-u Riyaziye)” dersleri ortak dersler olup genel olarak lise sınıflarında oldukça teorik bilgiler verilmekteydi.

Bünyesinde yedi sınıflı bir orta kısım (rüştüye) da bulunan⁶⁷ Lisede 1913-1914 eğitim öğretim yılında okulun lise ve ortaokul kısımlarında toplam 302 öğrenci eğitim görmekteydi.⁶⁸ Ortaokul kısmında görev yapan sekiz öğretmenin tamamının aynı okulun lise kısmından mezun olduğu, altısının Edirne, ikisinin Kırkkilise doğumlu olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin en yaşlısı 61, en genci 31 yaşında ve yaş ortalaması 46,25’tir.⁶⁹

Edirne Rum Lisesi çalışmanın konusu olan dönemde “Helenizm’in” kalesi olmuştur. Okuldan “Megali İdea” düşüncesine sahip olarak mezun olan gençler Edirne ve çevresinde bulunan Rum okullarında çoğunlukla

67 IAM_REL003.01_000071_00037, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

68 IAM_REL003.01_000071_00016-17, (22 Mayıs 1330/4 Haziran 1914).

69 IAM_REL003.01_000071_00066, (11 Temmuz 1331/24 Temmuz 1915).

aynı ideale hizmet eden öğretmenler olarak görev almışlardır. Zira Erkek Ortaokulu öğretmenlerinin tamamı bu okuldan mezundur.⁷⁰ Öte yandan okulun Yunan Konsolosluğu ile sıkı bağlarının olduğu bir gerçektir. 16 Mayıs 1907 tarihli bir belgeye göre Kırkkilise'ye 200 öğrencinin katılacağı bir gezi düzenlenmiş, gezi sırasında öğrencilere Edirne Yunan Konsolosu veya tercümanının refakat edeceği bildirilmiştir.⁷¹ 28 Mart 1908 tarihli bir belgede Lise Müdürü Dimitri Saro ile öğretmenlerden Haralambo Efendilerin Yunan vatandaşı olduğu ve “Yunan emellerini yaymak” için “Edirne Rum Mektepleri Müfettişi” adıyla gönderildiği,⁷² bunların hemen değiştirilmesi gerektiği Osmanlı resmi makamlarına bildirilmektedir.⁷³ Bunun üzerine Edirne Valiliği Rum Metropolitliği'ne gönderdiği yazıda, Yunan tebaasından olmaları sebebiyle Dimitri Saro ve Haralambo Efendilerin yerlerine munasip öğretmenlerin tayin edilmesini istemiştir.⁷⁴

Her sene temmuz ayının ilk haftasında yapılan sene sonu sınavları cemaat için önemli görüldüğünden, Edirne Jandarma Kumandanı, Maarif Müdürü, İdadi-i Mülki Müdürü ve daha birçok kamu görevlisi sınavları takip etmeleri için davet edilmiştir.⁷⁵

Yukarıda da ifade edildiği gibi Lise, Edirne ve çevresinde bulunan okullara öğretmen yetiştirmekteydi ve bu açıdan Rumlar tarafından önemsenmiştir. Edirne Metropolit Polikaryos Efendi, 13 Ağustos 1914'te Fener Rum Patrikhanesine yazdığı bir yazıda, okuldan mezun olan öğretmen adaylarının Osmanlı hükümeti tarafından askere alındığını bildirmiştir.⁷⁶

2. Kız Lisesi (Zapyon Mektebi)

XIX. yüzyıl ortalarına kadar Edirne'deki Rum kız çocuklarının eğitimi, geliri iyi durumda olanların kız çocuklarına kendi evlerinde okuma yazma ve dikiş gibi pratik bilgiler verilmesinden ibaretti. 1852 yılında Metropolit Mahallesinde daha önce açılmış olan erkek okulunun yanında yeni bir bina yapılarak Rumların “Merkez Kız Okulu” adını verdikleri kurum, ilköğretim derecesinde eğitim yapmaya başlamıştır.⁷⁷ Aynı yıl Yeni İmaret Mahallesi'nde ikinci Rum kız okulu, 1878-1879 yıllarında da Kirişhane,

70 IAM_REL003.01_000071_00066, (11 Temmuz 1331/24 Temmuz 1915).

71 BOA. BEO. 3056/229156-2, (3 Mayıs 1323/16 Mayıs 1907).

72 BOA. BEO. 3291/246017-1, (15 Mart 1324/28 Mart 1908).

73 BOA. ME. MKT. 992/80-1, (21 Kanunusani 1323/3 Şubat 1908).

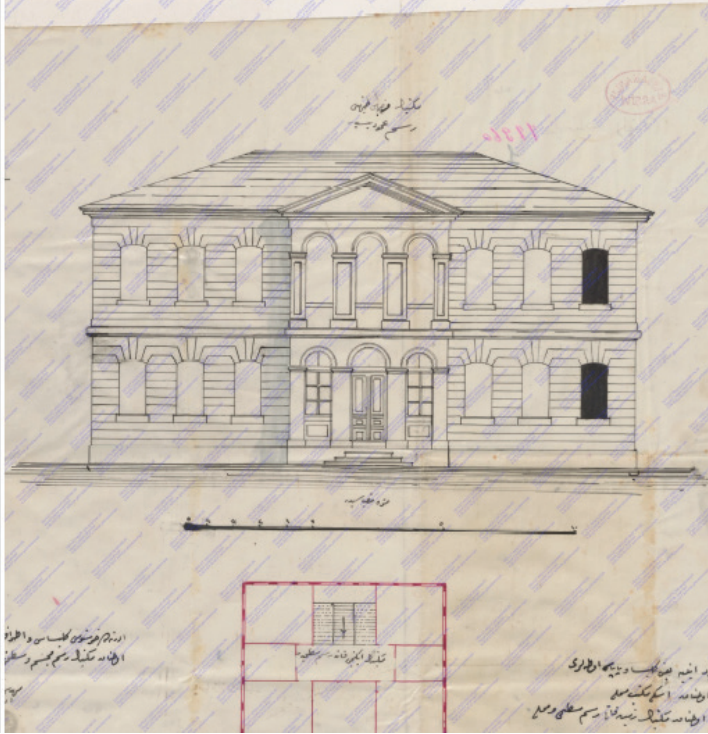
74 IAM_REL003.01_000072_00132, (3 Ağustos 1323/16 Ağustos 1907).

75 IAM_REL003.01_000070_00034, (25 Haziran 1315/7 Temmuz 1899).

76 IAM_REL003.01_000071_00021, (31 Temmuz 1330/13 Ağustos 1914).

77 Drougka, *a.g.t.*, s. 77-80.

Kıyık ve Karaağaç mahallelerinde birer kız okulu açılmıştır.⁷⁸ 1885 yılında Hıristos Mahallesi’nde Hıristos Kilisesi avlusunda bulunan eski bir binanın tamir edilerek aynı isimle okulun buraya taşındığı anlaşılmaktadır. Resim 1’de görüldüğü gibi okul iki katlı ve oldukça kullanışlı şekilde yapılmıştır.⁷⁹ 1915 yılında binanın değeri 2.000 Osmanlı lirası idi.⁸⁰

Resim 1: Hıristos Kilisesi Yanında Eğitim Yapan Edirne Kız Lisesi, Kaynak: (BOA. İ..DH. 979/77360)

Edirne “Zapyon” Kız Lisesi adı da verilen, ortaokul derecesinde eğitim yapmaya başlayan okulun hizmete girmesinde Edirne Metropolitliği, Edirne Eğitim Derneği ve “Birbirinizi Sevin” (Αγαπατε Αλληλους/Agapate Allilous) Derneği’nin katkıları olmuştur.⁸¹ Okulun resmi kurucuları Evangelos ve Konstantinos Zappas’tı. Açılış amacı Rum kız okullarına öğretmen

78 Drougka, *a.g.t.*, s. 78.

79 BOA. İ..DH. 979/77360, (3 Ağustos 1301/16 Ağustos 1885).

80 IAM_REL003.01_000071_00093, (13 Mayıs 1332/26 Mayıs 1916).

81 Drougka, *a.g.t.*, s. 144.

yetiştirmekti.⁸² Okula ne zaman lise sınıflarının eklendiğine dair bir bilgi elde edilememiştir. Ancak 1900 ve 1902 tarihli Metropolitik kayıtlarında okulun halen ortaokul derecesinde olduğu anlaşılmaktadır.⁸³

1885-1886 eğitim öğretim yılında dokuz sınıflı, yani ilk ve ortaokul derecesinde olan okulda yaşları altı ile on beş aralığında olan 140 öğrenci bulunmaktaydı.⁸⁴ 1898 salnamesine bu sayı 283'e,⁸⁵ bir yıl sonra 285'e,⁸⁶ 1900'de 303'e,⁸⁷ 1902'de 311'e,⁸⁸ 1913-1914 eğitim öğretim yılında 420'ye yükselmiştir.⁸⁹ Ancak I. Dünya Savaşı'nın başlaması okulun öğrenci sayısının düşmesine neden olmuştur. Zira 1914-1915 eğitim öğretim yılında öğrenci sayısının 352'ye düştüğü görülmüştür. Öğrenciler arasında Müslüman, Musevi ve Ermeni bulunmazken dokuz öğrenci yabancıdır ki bunlar da Yunan tebaasından olmalıdır. Öte yandan, her sınıfta 31-45 öğrenci bulunmaktaydı. Yatılı kısmı olmayan, gündüz eğitim öğretim yapan okula 1914-1915 eğitim öğretim yılı başında 21 yeni öğrenci kabul edilmiş, yıl içerisinde 16 öğrenci okulu bırakmış, eğitim öğretim yılı bitiminde yapılan sınavlar sonucunda 266 öğrenci doğrudan, iki öğrenci sınavsız, 12 öğrenci ikmal sınavları ile sınıfı geçmiş, 30 öğrenci sınıfta kalmış ve 26 öğrenci mezun olmuştur. Böylece 1915-1916 eğitim öğretim yılı yeni kayıtları başlamadan okulda 310 öğrenci kalmıştır.⁹⁰

Öğrenci ailelerinin profillerine baktığımızda, 352 öğrenciden 143'ünün (%40,63) yetim olduğu görülmektedir. 135 (%38,35) öğrencinin babası sanatkâr, 26'sı (%7,39) tüccar, 14'ü (%3,98) memur, 12'si (%3,41) fen meslekleri, 3'ü (0,85) ruhban ve 15'i (% 4,26) diğer meslek grubunda yer almaktaydı.⁹¹

1900 yılında okulda dokuz kişi istihdam edilmiştir. 1914-1915 eğitim öğretim yılında Vaşilyos Gorigoryadi'nin müdürlüğünü yaptığı okulda biri müdür, yedisi öğretmen olmak üzere sekiz eğitimci ve iki hademe mevcuttu.⁹² 15 yıl içinde okula bir hizmetli daha alınmıştır. Tamamı aynı okuldan mezun

82 Drougka, *a.g.t.*, s. 144.

83 IAM_REL003.01_000070_00017-70, (4 Teşrinisani 1316/17 Kasım 1900). IAM_REL003.01_000070_00124, (16 Şubat 1317/1 Mart 1902).

84 Drougka, *a.g.t.*, s. 77-80.

85 *Salname-i Vilayet-i Edirne (SVE)*, 1316/1898, s. 72.

86 IAM_REL003.01_000070_00017-20, (8 Kanunusani 1314/20 Ocak 1899).

87 IAM_REL003.01_000070_00070, (4 Teşrinisani 1316/17 Kasım 1900).

88 IAM_REL003.01_000070_00124, (16 Şubat 1317/1 Mart 1902).

89 IAM_REL003.01_000071_00016-17, (22 Mayıs 1330/4 Haziran 1914).

90 IAM_REL003.01_000071_00090, (13 Mayıs 1332/26 Mayıs 1916).

91 IAM_REL003.01_000071_00091, (13 Mayıs 1332/26 Mayıs 1916).

92 IAM_REL003.01_000070_00048, adet 143, (12 Şubat 1315/24 Şubat 1900).

olmuş olan öğretmenlerin beşi 30-40, üçü 20-25 yaş aralığındadır.⁹³ 29 Temmuz 1915 tarihi itibarıyla okulun 10 kişilik kadrosuna ilişkin bilgiler Tablo 11’de verilmiştir.⁹⁴

Tablo 9: Metropolit Mahallesi’nde Bulunan Edirne Kız Lisesi ve Ortaokulu Çalışanları

Sıra	Edirne Kız Lisesi (Zapyon) Çalışanları					
	İsim ve Şöhreti	Yaşı	Doğum Yeri ve Yılı	Sanatı	Mahalle	Maaşı ⁹⁵
1	Jenviya-Nestoraki kızı	44	Edirne, 1287	Müdire	Aya Nikola	513
2	Antina-Dimitri kızı	34	Edirne, 1297	Muallime	Yabancı	341,50
3	Vaşiliki-Yorgi kızı	33	Edirne, 1297	Muallime	Aya Nikola	282
4	İrini-Yanako Efendi kızı	31	Kırkkilise, 1300	Muallime	Yabancı	282
5	Olga-Dimitri kızı	33	Edirne, 1298	Muallime	Metropolit	205,20
6	Katrina-Yanko kızı	21	Edirne, 1310	Muallime	Metropolit	205,20
7	Kalyopi-Mihailo kızı	26	Edirne, 1305	Muallime	Hacı Ömer	205,20
8	Ayayla-İstefan kızı	26	Edirne, 1305	Muallime	Hacı Ömer	205,20
9	Margo-Hristodol kızı	56	Edirne, 1275	Hizmetli Kadın	Hacı Sarraf	102,60
10	İstefan-İstavri kızı	68	Edirne, 1263	Hizmetkar	Rum Satı Hatun	102,60

Metropolit Efendi’nin verdiği bu bilgilere göre Kız Lisesi’nde sekiz kadın öğretmenin tamamı Edirne Kız Lisesi mezunuydu.⁹⁶ Okul Müdiresinin 44 yaşında olduğu okulda, öğretmenlerin yaş ortalaması 31’di. Okul müdürü 513, diğer öğretmenler 205,20-341,50 kuruş arasında değişen maaşlar almaktaydı. Bu maaşlar, Erkek Lisesi öğretmenlerinin maaşlarından katbekat düşüktü. Okulda görev yapan iki hizmetliye ise oldukça cüzi bir maaş ödenmekteydi.

Haftada 42 saat eğitimin yapıldığı ilköğretim sınıflarında “Din, Yunanca, Yunan Mitolojisi, Tarih, Coğrafya, Fransızca, Zooloji, Resim, Müzik, El İşi ve Jimnastik” dersleri okutulmaktaydı. Ortaöğretimde ise bu derslere “Kimya, Zooloji, Fizik, Ev Ekonomisi, Sanat, Yakın Tarih, Botanik ve Geometri,

93 IAM_REL003.01_000071_00092, (13 Mayıs 1332/26 Mayıs 1916).

94 IAM_REL003.01_000071_00066. (18 Kanunusani 1331/31 Ocak 1916); IAM_REL003.01_000071_00077. (18 Kanunusani 1331/31 Ocak 1916).

95 Mecidiye 19 kuruş itibarıyla.

96 IAM_REL003.01_000071_00062, (11 Temmuz 1331/24 Temmuz 1915).

Psikoloji ve Yunan Edebiyatı” dersleri eklenmiş ve ortaöğretimde de haftalık ders saati aynı kalmıştı.

Ders programı Rum kızlarının iyi bir pedagojik formasyon almalarını amaçlamakla birlikte, Rumların sosyo-ekonomik koşulların etkisi altında hazırlandığı ve onların gelişmelerini hedeflediği açıktır.⁹⁷ Öte yandan haftalık ders saatlerinin fazlalığı öğrencilerin sosyal gelişimi için yarardan çok zarara neden olduğu anlaşıldığından yıllar içerisinde ders saatleri azaltılmıştır. 1900’lü yıllarda cumartesi günleri dışında haftalık ders saati 34’e düşürülmüştür. 1914-1915 eğitim öğretim yılında da cumartesi günleri hariç her gün öğleden sonra dörder saat olmak üzere; “Hüsn-i hat, Resim, Jimnastik, Musiki, Malumat-ı Tıbbiye ve El işi” derslerinin haftalık ders saatleri azaltılarak 24 saate indirilmiştir. Okul müdiresi Nestoraki kızı Jenviya’nın 9 Şubat 1917’de verdiği bilgilere göre, 1915-1916 eğitim öğretim yılında okulun orta kısmında “Din, Rumca, Türkçe, Fransızca, Tarih, Coğrafya, Hesab-ı Adi, El işleri, İlm-i İnşa ve Kıraat” dersleri okutulmaktaydı. Bu derslerden Türkçe üçüncü sınıftan, Fransızca beşinci sınıftan itibaren verilmekteydi. Üçüncü sınıftan itibaren Rumca ders saati 12’den 10’a düşürülmüştür. I. Dünya Savaşı sırasında artık lise düzeyinde eğitim öğretim yapan okulun ders programı, Erkek Lisesi ders programıyla uyumlu hale getirilmiştir. Lise sınıflarında da orta kısım dersleri okutulmuş, bunlara “Hikmet-i Ameliye, Hendese, Hesab-ı Nazari” dersleri eklenmiştir. Pazar hariç haftada altı gün öğleden sonraları eğitim öğretimin yapıldığı okulda ders saati her sınıfta haftalık 24 saat olacak şekilde hazırlanmıştır.⁹⁸

B. DERS KİTAPLARI

Osmanlı devletinde Rum cemaati okullarında okutulan kitapların bir kısmı İstanbul’da bir kısmı Atina’da basılmaktaydı. Osmanlı hükümeti basılan kitapları denetlemekteydi. Patrikhane, kitapların genel ahlaka uygun olması yanında eski Yunan dili, felsefesi ve diğer bilgilerin öğretilmesini ön planda tutmuştur. Özellikle Atina’da basılan kitaplar 1880’lere kadar “Helenizm” içeriği yanında Bulgar tehdidi ve “Panslavizm’e” karşı Osmanlı hükümetini destekler nitelikte olmuştur.⁹⁹ Nitekim ders programı da bunu açık bir şekilde göstermektedir. Yunanca dersleri her sınıfta bütün derslerin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır.

Yunanca derslerinde, Filoloji doktoru ve İstanbul’daki Yunan Lisesi kurucusu Miltiadis Pantazis tarafından 1876’da Maarif Nezareti’nin izniyle

97 Drougka, *a.g.t.*, s. 151.

98 IAM_REL003.01_000071_00082-84, (27 Kanunusani 1332/) Şubat 1917).

99 Drougka, *a.g.t.*, s. 204.

basılan Didaktiki Grammatikis tis Ellinikis Glossis to Sintaktikon (Yunanca Sözdizimi Öğretimi) kitabı¹⁰⁰ ile 1883’te Atina’da Profesör Katavenis S. Konstantinos tarafından basılan Sintaktikon tis Ellinikis Glossis: Malista tis Attikis Dialektou (Yunan Dilinin Sözdizilimi: Attika Lehçesine Göre) kitabı okutulmuştur.¹⁰¹ Kız Lisesi’nde okutulmak için ise D. Zikidou Epitomis “Sintaktikon tis Elinikis Glossis (Yunanca Dilinin Kısa Sözdizilimi)”, kitabını 1891’de Atina’da yayınlamıştır.¹⁰² Edirne Rum liseleri ve ortaokullarında Ahmet Cevat’ın “Türkçe (Osmanlı) Grameri” kitabı okutulmuştur. Kitap Aleksandrou A. Haractisou tarafından yeniden düzenlenmiştir. 1886 yılında “Otomaniki Hristomatia” adıyla İstanbul’da basılan kitap ana metinde yer alan ve anlaşılması Rum çocukları için zor olan cümle veya kelimelere dipnot düşülüp açıklanarak genişletilmiştir.¹⁰³

Edirne’de bulunan Rum okullarında tarih ve coğrafya derslerine özel önem verilmiştir. Ders kitaplarından anlaşıldığı kadarıyla tarih ve coğrafya derslerinde Avrupa ve Türkiye tarihi ile antik ve modern Yunan tarihi karışık okutulmuştur. Osmanlı Maarif Nezareti’nin onayı ile 1885’te İstanbul’da basılan “Geografia (Coğrafya)” kitabı Apostolos Vasakopoulos tarafından ilköğretim okullarında okutulmak için hazırlanmıştır.¹⁰⁴ Kitap; güneş sistemi, ay ve güneş tutulmaları gibi temel astronomi bilgilerini, Anadolu, Arabistan, İran, Hindistan Çin, Japonya, Rusya ile Afrika ve Amerika kıtalarında bulunan devletler hakkındaki bilgileri içermektedir.¹⁰⁵ Geografia Tou Ellinikou Kratou (Yunan Krallığı Coğrafyası)”, İoannis D. Asimakopoulos tarafından hazırlanmış ve 1889’da Atina’da basılmıştır.¹⁰⁶ Kitabın önsözünde vatanseverlikle coğrafya bilgisi ilişkilendirilmiştir. Nitekim 98 sayfalık kitabın tamamında, basıldığı tarihlerde Yunan Krallığı’nın sahip olduğu topraklar ve adalarla ilgili bilgiler verilmiştir.¹⁰⁷

Tarih dersleri Yunan mitolojisi ile karışık okutulmuştur. 1847’de Atina’da Andreaou Koromilas tarafından yayınlanan 117 sayfalık “Epitomi Ellinikis Mitologias (Antik Yunan Mitolojisi)” Professör Konstantinos Konstogonos

100 Miltiadou Pantazis, *Didaktikis Grammatikis tis Ellinikis Glossas to Sintaktikon*, Konstantinopouli, 1876. <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/6/2/4/metadata-86-0000311.tkl>

101 K. S. Kataveni, *Sintaktikon tis Ellinikis Glossas, Malista tis Attikis Dialektou, Tipografion K. N. Fillelfeis*, Atinais 1883. <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/0/2/6/metadata-413-0000023.tkl>

102 Drougka, *a.g.t.*, s. 220. Georgiou D. Zikidou, *Epitomon Sintaktikon tis Ellinikis Glossis, Vivliopolion İonnou Notari*, Atinais 1891.

103 <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/2/3/c/metadata-1327325355-498567-740.tkl>

104 Drougka, *a.g.t.*, s. 215.

105 <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/c/c/7/metadata-1327396235-414998-5799.tkl>

106 Drougka, *a.g.t.*, s. 216. İoannis D. Asimakopoulos, *Geografia tou Ellinikou Kratous*, Tipografion Kousoudinou Atanasidou, Atinais 1889.

107 <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/4/6/4/metadata-86-0000401.tkl>

tarafından derlenmiştir.¹⁰⁸ “Antik Yunan Tarihi (İstaria tis Arheias Ellados)”, Fransız yazar Lame Fleury tarafından öğrencilere ahlak dersi vermek üzere 1860’ta Atina’da hazırlanmıştır. Kitap, Pelasgoslar Dönemi, Atinanın inşası, Truva kuşatması, Pheleponnes savaşı, Atina Tiranları hakkında, Perslerin kralı, Sokrates, Büyük İskender gibi bölümlerden oluşmaktadır.¹⁰⁹ Alman Profesör Goulielmoos Pitsiou’nun 222 sayfalık ve iki ciltlik “Genel Tarih”i 1870’te yayınlanmıştır. Kitabın ilk cildi 476’ya kadar Roma İmparatorluğu tarihini, ikinci cildi Doğu halkları, Batı ve Yunan tarihini içermektedir.¹¹⁰ “Sinopsis tis Genikis İstorias (Genel Tarihin Özeti)” kitabı ise İstanbul Fener Ruhban Okulu öğretmeni Konstantinos Zacharias tarafından yazılmıştır. 1870’te İstanbul’da ikinci baskısı yapılan kitap 48 sayfadan oluşmaktadır. Kitap, Eskiçağ Mezopotamya, Mısır, Çin, Hindistan ve Kuzey Afrika halkları hakkında genel bilgiler vermektedir.¹¹¹ Vlousos, G. Kouzos ve İ. A. İllidis tarafından 1886’da İstanbul’da basılan “İstoria Tis Arheias Ellados (Antik Yunan Tarihi)” kitabı ise M.Ö. 1193 Truva Savaşı ile başlamakta ve M.S. 431-434 Peloponez savaşları dahil olmak üzere Antik Yunan Tarihini anlatmaktadır.¹¹²

Osmanlı hükümeti “Helenizm” propagandası yaptığı gerekçesiyle Edirne’deki Rum liselerinde ders kitabı olarak okutulan bazı kitapları yasaklamıştır. 1892’de Georgiou D. Zikidou tarafından Atina’da yayınlanan “Didaktiki Grammatiki tis Attikis Dialektou (Atika Lehçesinin Didaktik Bilgisi)” kitabı buna örnektir.¹¹³

Müzik derslerinde ise çok çeşitli müzik aletleri eğitimi verilmekteydi. Temmuz 1904’te bir küçük flavra, dört klarinet, üç kurnata, iki trampet, üç boru, iki bariton, iki trambon, iki bariton bas ve bir kontrabas yurt dışından getirilerek okul envanterine kaydedilmiştir.¹¹⁴

C. OKULLARIN BÜTÇELERİ VE YÖNETİMİ

Edirne’de bulunan Rum Liseleri’nin bütçeleri oldukça mütevazı idi. Erkek Lisesi’nin 1913-1914 eğitim öğretim yılındaki toplam 809 Osmanlı

108 Drougka, *a.g.t.*, s. 208. Konstantinou Kontogonou, *Epitomi Ellinikis Mitologias, (Andreou Koromila), Ek tou Tipografia Andreou Koromila*, Atina 1847.

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/1/b/c/metadata-86-0000055.tkl> Drougka, *a.g.t.*, s. 209.

109 Drougka, *a.g.t.*, s. 209.

110 Konstantinou Zahariadou, *Sinopsis tis Genikis İstorias*, İ. A. Vretou, Konstantinapolis 1870.

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/3/8/8/metadata-351-0000011.tkl>

111 K. Vlousou, G. Kouzou, İ. A. İllidou, *İstoria Tis Arheias Ellados*, N. G. Kefallidou, Konstantinapolis 1886. <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/8/f/c/metadata-86-0000430.tkl>

112 Drougka, *a.g.t.*, s. 218.

113 IAM_REL003.01_000071_00201, (30 Haziran 1320/13 Temmuz 1904).

114 IAM_REL003.01_000071_00040, (7 Şubat 1330/20 Şubat 1915).

lirası olan bütçesinin 724 lirası personel maaşları, kalanı diğer masraflar için harcanmıştır.¹¹⁵ 1915-1916 eğitim öğretim yılında ise bütçede neredeyse bir değişiklik olmamıştır. Bu eğitim öğretim yılında 810 lira olan toplam bütçenin 735 lirası çalışanların maaşları, 75 lirası diğer masraflardan ibarettir.¹¹⁶ Kız Lisesi’nin bütçesi daha da yetersiz olup, 1914-1915 eğitim öğretim yılında Kız Lisesi’nin 313 liralık bütçesinin 296 lirası maaşlara, 51 lirası diğer masraflara harcanmıştır.¹¹⁷

Edirne Rum Metropolitliğinin yazışmalarını içeren 72 numaralı deftere baktığımızda Osmanlı hükümetinin, Metropolitlikle ilişkilerini Edirne Valiliği aracılığı ile yürüttüğü anlaşılmaktadır. Metropolitin yerel bürokraside önemli bir yeri vardı. Edirne Valiliği önemli kutlamalar yanında, İdadi-i Mülki gibi kamu okullarının mezuniyet törenlerine de Metropoliti davet etmiştir.¹¹⁸ Öte yandan Metropolit Efendi, Rum cemaatini ilgilendiren konularda Edirne Valiliği yanında şehirdeki devlet daireleriyle doğrudan yazışabilmekteydi. 70 numaralı defter Edirne Metropolitin Valilik ve diğer devlet dairelerine yazdığı yazılara ilişkindir.

Edirne’de bulunan Rum okulları Edirne Metropolitleri tarafından kendi sorumluluk alanı içinde görülmüştür. Çalışmayı kapsayan dönemde Edirne’de üç isim Metropolitik makamında bulunmuştur: Kirillos Dimitriadis (3 Ocak 1890-Ağustos 1908), Kallinikos Georgiadis (31 Ağustos 1908-12 Ağustos 1910), Polikaryos Varvakis (12 Ağustos 1910-12 Eylül 1931).¹¹⁹ Öte yandan Metropolitin başında bulunduğu Rum Cemaati Meclisi ve buna bağlı bir “Mütevelli Heyeti/Eğitim Komisyonu” 1870’lerden sonra okulların yönetiminde etkisini arttırmıştır. Edirne Rum Metropoliti ile Rum Cemaati Meclisi, okulların yapımı, öğrencilerin okullara kabulü, ders programlarının hazırlanması, öğretmenlerin görevlerine atanmaları veya görevden uzaklaştırılmaları, okulların ve öğrencilerin giderlerinin karşılanması gibi eğitimin bütün alanlarında tek yetkili olarak kendilerini görmüştür. Ancak yasalar gereği zaman zaman resmi makamlardan izin almaları gerekmiştir.¹²⁰ Örneğin 1898 yılında Metropolit Efendi, bazı Rum okulu öğrencilerinin ihtiyaçlarının karşılanması için Kız Lisesi Müdiresinin düzenleyeceği piyangoya izin verilmesini istemiştir.¹²¹ Aynı yıl Edirne Lisesi’nde okutulan

115 IAM_REL003.01_000071_00089, 813 Mayıs 1332/26 Mayıs 1916)

116 IAM_REL003.01_000071_00093, (13 Mayıs 1332/26 Mayıs 1916).

117 IAM_REL003.01_000072_00023, adet 238, (16 Mayıs 1323/29 Mayıs 1905).

118 Demetrius Kiminas, *The Ecumenical Patriarchate, A History of Its Metropolitanates With Annotated Hierarchy Catalogs*, Volume 1, The Borgo Press, California, 2009, s. 53.

119 BOA. ME. MKT. 752/55-1, 11 Şubat 1318/24 Şubat 1903.

120 IAM_REL003.01_000070_00003, adet 20, (6 Haziran 1314/18 Haziran 1898).

121 IAM_REL003.01_000070_00012, adet 51, (10 Teşrinievvel 1314/22 Ekim 1898).

Felsefe (İlm-i Hikmet) dersi için gerekli kitapların Paris'ten getirilmesine izin verilmesi talep edilmiştir.¹²²

Okulların gelir kalemlerinden biri de bırakılan miraslardı. Taşınır-taşınmaz bu malların takibi ve denetimini yine Edirne Rum Metropoliti ile eğitim komisyonu yapmaktaydı. Örneğin 1897 yılı temmuz ayında Karabigar köylü Hacı Nikola oğlu Restotil vefat etmiş, vasiyetinde Edirne Rum Okullarına 100 Fransız altını bırakmıştır. Ancak vasiyeti kabul etmeyen kardeşleri ve annesi, bu altınlara ve diğer bütün mallarına el koymuştur. Edirne Metropoliti, Edirne Müdde-i Umumiliği Muavinliğine başvurarak altınların Rum Mektepleri Sadaka Sandığına teslim edilmesini istemiştir.¹²³

Rum okullarının yapımı ve ihtiyaçlarının karşılanması konusunda Metropolitliğin en büyük yardımcıları Rum eğitim dernekleri olmuştur. Bunlardan biri olan “Edirne Eğitim Derneği (Φιλεκαπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως/Filekpedevtikos Sillogos Adreanoupoleos)” üyelerinin eğitim kurumlarında etkili oldukları anlaşılmaktadır.¹²⁴ Dernek 14 Ocak 1872 tarihinde, Edirne ve çevresinde bulunan Rum eğitim kurumlarını desteklemek ve yenilerini açarak Rum çocukların iyi bir eğitim almalarını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Derneğin ilk başkanı tüccar Emmanuel Altıncıalmazı'tır.¹²⁵ Edirne Maarif Müdürü'nün verdiği bilgiye göre “kulüp” adı altında teşekkül ettirilen dernek, kurulduğu tarihlerde İstanbul'da 26 maddelik bir nizamname yayınlamıştır.¹²⁶ Öte yandan derneğin kuruluşuna ilişkin dilekçeyi dönemin Metropoliti Kirillos Efendi sunmuştur.¹²⁷ Edirne Polis Müdürlüğü'nün bir raporuna göre 1899 yılında dernekte, aralarında 10 yabancıdan da bulunduğu 80 üye bulunmaktaydı. Dernek, üyeleri her yıl değişen sekiz üye tarafından yönetilmekteydi ve sekiz üyenin ikisi Yunan tebaasındandı.¹²⁸ İstanbul'da bulunan “Birbirinizi Sevin (Αγαπατε Αλληλους/Agapate Allilous)” Derneği de Edirne'deki eğitim kurumlarını desteklemiştir. Örneğin Edirne Kız Lisesi, 26 Ekim 1885'te Edirne Metropolitliği, Edirne Eğitim Derneği ve Birbirinizi Sevin Derneği'nin katılımıyla 26 Ekim 1885'te açılmıştır.¹²⁹

122 IAM_REL003.01_000070_00038, (31 Ağustos 1315/12 Eylül 1899).

123 BOA. ME. MKT. 440/59-1, (15 Şubat 1314/27 Şubat 1899).

124 <http://fsadrianoupoleos.gr/istoria-sullogou/>

125 BOA. ME. MKT. 440/59-1, (15 Şubat 1314/27 Şubat 1899).

126 BOA. ME. MKT. 440/59-3, (27 Mart 1314/8 Nisan 1899).

127 BOA. ME. MKT. 440/59-7, (27 Nisan 1315/9 Mayıs 1899).

128 Drougka, *a.g.t.*, s. 144.

129 Drougka, *a.g.t.*, s. 153-154.

Ülke dışında faaliyet gösteren ve Osmanlı topraklarında Rumların eğitim açısından gelişmesini amaç edinen diğer dernekler, Edirne’deki Rum okullarına maddi yardımda bulunmuştur. 1879’da “Marsilya Rum Eğitim Derneği” ile “Edirne Rum Eğitim Derneği” Yıldırım Mahallesinde bir okul açmıştır. Okul binasının yapımı için gerekli paranın 10.000 kuruşu Marsilya Rum Eğitim Derneği, 95 lirası Edirne Eğitim Derneği tarafından sağlanmıştır. Marsilya Rum Eğitim Derneği’nin dağılmasından sonra okulun bütün giderlerini Edirne Rum Eğitim Derneği üstlenmiştir.¹³⁰ Yine 1880-1900 yılları arasında “Edirne Eğitim Derneği” ve Atina’daki “Yunan Harfleri Yayma Derneği”nin katkılarıyla şehirdeki Rum okulları ıslahata tabi tutulmuştur. Okullar Alman modeline göre yeniden düzenlenmiş, ders programları tek tip olacak şekilde ayarlanmıştır. Dört sınıflı erkek ve üç sınıflı kız liselerinin açılması için bir program hazırlanmıştır.¹³¹

Öte yandan şehirdeki Yunan Konsolosluğu da okulları maddi olarak desteklemiştir. 1912-1913 eğitim öğretim yılında Yunan Krallığı Edirne konsolosluğu aracılığıyla Rum okulları için 2.429 lira göndermiştir. Bu paranın 820 lirası Edirne Rum Lisesi için ayrılmıştır.¹³²

Yunan Konsolosluğunun ve Osmanlı toprakları dışında faaliyet gösteren Rum eğitim derneklerinin okullar üzerindeki etkileri nedeniyle, Rum okulları üzerine denetim yapılamadığını ifade etmek mümkündür. 1903 yılına kadar Rum okullarını denetleyecek bir müfettişin Edirne’ye gönderilmediği anlaşılmaktadır. Rum okullarında sürekli hale gelen ve gittikçe güçlenen “Helenizm” propagandasının farkında olan Edirne Maarif Müdürlüğü, bu okulların denetimi için 1903 yılı başlarında bir müfettiş tayin edilmesini talep etmiştir.¹³³ Maarif-i Umumiye Nezareti müfettişlik için valilik tarafından önerilen ve Rumcaya hâkim olan Giritli Bedrettin Nahi Efendi’nin sınavla Rum Mektepleri Müfettişliğine atanması ile ilgili yazıyı gerekli yerlere göndermiştir.¹³⁴

SONUÇ

Osmanlıların 1361 yılında fethinden sonra 1453 yılına kadar devlete başkentlik yapmış olan Edirne, bu tarihten sonra yeni başkent İstanbul ile Avrupa toprakları arasında bir bağlantı noktası olmuştur. Fetihten sonra gerçekleşen göçlerle şehrin Müslüman nüfusu artmış, Edirne’de Rum nüfus Osmanlı hakimiyeti boyunca Müslümanlardan sonra ikinci sırada yer almıştır.

130 Drougka, *a.g.t.*, s. 127.

131 Drougka, *a.g.t.*, s. 253.

132 BOA. ME. MKT. 752/55-2, (1 Şubat 1318/14 Şubat 1903).

133 BOA. ME. MKT. 754/81-1, (6 Kanunuevvel 1319/19 Aralık 1903).

134 * Ögr. Gör., Gaziantep Üniversitesi, aykutbilici@gantep.edu.tr, 0000-0003-4437-0532

Rumlar şehirde çoğunlukla Kaleiçi, Kıyık, Kirişhane, Yıldırım, Yeni İmaret, At Pazarı, Yelli Burgaz ve Saraçhane gibi şehrin yüzyıllar içerisinde gelişen mahallelerinde yaşamışlar, Osmanlı devletinin sağladığı haklar çerçevesinde kendilerine ait idari, dini, sosyal ve ekonomik kurumları oluşturmuşlardır.

Eğitim kurumları bunlardan birisidir. Edirne Rumları şehirde yaşadıkları semt ve mahallelerde özgürce eğitim öğretim kurumu açmışlardır. Rumlara ait 1898-1920 yılları arasında şehir merkezinde 18 eğitim öğretim kurumu var olmuştur. Bunlardan ikisi Rumların “Merkez Erkek ve Merkez Kız Okulu” adlarını verdikleri liselerdir.

Kaleiçi’nde Metropolit Mahallesinde 1843’te eğitime başlayan Erkek İlkokulu zamanla gelişerek, önce ortaöğretim 1880’lerde de lise seviyesinde eğitim veren bir kurum olmuştur. Kız Lisesi ise 1852’de Erkek Okulu’nun yanında yine ilköğretim seviyesinde eğitim vermek üzere açılmıştır. 1885 yılında Hıristos Mahallesi’ndeki binasına taşındıktan sonra ortaokul ve lise derecesinde eğitim vermeye başlamıştır. I. Dünya Savaşı’na kadar istikrarlı bir şekilde hizmet vermeye devam eden ve gelişen bu okulların öğrenci sayıları da sürekli artış göstermiştir. Savaş sırasında liseler diğer okullar gibi eğitim öğretimlerini sürdürmüşse de öğrenci sayıları azalmış, sene sonu sınavları ertelemeli yapılabilmştir.

Edirne’de bulunan Rum okulları başta Metropolitin bulunduğu “Cemaat Meclisi” üyeleri arasından seçilen bir komisyon tarafından yönetilmiştir. Komisyon başkanlığını yapan Edirne Rum Metropolit, okulların yapımı, onarımı, giderlerin karşılanması, öğretmenlerin atanması veya azledilmesi, ders kitaplarının temini, öğretmen ve öğrencilerin “ilmühaber” gibi ihtiyaç duyduğu resmî belgelerin hazırlanıp onaylanması gibi birçok görevler üstlenmiştir.

Edirne’de bulunan Erkek ve Kız Liseleri, özellikle Erkek Lisesi şehirde Rum/Yunan varlığının sembolü ve Helenizm’in kalesi olarak görülmüştür. Liselerde okutulan ders kitapları da bu anlayış çerçevesinde hazırlanmıştır.

Öte yandan bu okullar, Edirne ve çevresinde bulunan okullara öğretmen yetiştirmişlerdir. Okuldan mezun olanların bazıları mezun oldukları okullarda öğretmenlik yapmaya başlarken bazıları çevrede bulunan okullarda görev almışlardır.

Her ne kadar savaştan etkilenmiş ve öğrenci sayısı düşmüş olsa da I. Dünya Savaşı boyunca Edirne’deki Rum Liselerinde eğitim öğretim aksamamıştır. Lozan’da İmzalanan Mübadele Sözleşmesi’nin yürürlüğe girmesi ile Edirne’de bulunan Rum okulları, Rumların şehirden gidişi ile kapanmış, okul binaları Türkiye Cumhuriyeti’ne geçmiştir. Rum Kız Okulu binası bugün Emniyet Müdürlüğü misafirhanesi olarak hizmet vermektedir.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA):

A.DVN. MKL.40/3

BEO. 3056/229156-2; 3291/246017-1.

İ..DH. 979/77360.

ME MKT. 440/59-1; 440/59-3; 440/59-1; 440/59-7; 752/55-1; 752/55-2;
754/81-1; 992/80-1

TS. MA.e. 1382/104-1.

İstoriko Arheio Makedonias (Makedonya Tarih Arşivi, IAM)

REL003.01_000070_00003; 00012; 00017-20; 00034, 00038; 00052;
00053; 00063; 00070; 00124; 00201.

REL003.01_000071_00007; 00008; 0009; 00016; 00021; 00132; 00034;
00035; 00036; 00037; 00038; 00039; 00040; 00062; 00066; 00069;
00077; 00080; 00082; 00084; 00086; 00087; 00088; 00089; 00090;
00091; 00092; 00093; 00096.

REL003.01_000072_00023; 00132.

Salnameler

Salname-i Vilayet-i Edirne (SVE), 1316/1898.

Telif Eserler

AKIN, Veysi, “Balkan Harbinde Edirne’nin Sükûtu ve Şükrü Paşa’nın Esareti”,
Uluslararası Balkan Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, (2017), (Editör: Aş-
kın Koyuncu), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Balkan ve Ege Uy-
gulama ve Araştırma Merkezi, Bildiriler Cilt II, Çanakkale, Ankara.

_____ “Yunan İşgali Döneminde Edirne’den Bulgaristan’a Sığınan Askeri
Okul İdareci ve Öğrencileri”, (Yaz 2021.), *BELGİ*, Sayı 22,

BALTA, Evangelia, “Edirne Rum Cemaati (XIX. yüzyıl ortası-1922), *Edirne:
Serhattaki Payitaht*, (1998), (Çeviren: Işık Ergüden), Hazırlayan: Nedret
Işıl-JKoz M. Sabri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

DROUGKA, Klioniki A., “Domi ke Leitourgia Tou Ellinikou Sholeiou Stin
Anatoliki Traki Kata Tin Periodo Tis Otomanokratias 1352-1911”,
(2008), (Aristoteleio Panepistimio Tessalonikis, Pedagogiki Sholi, Tmi-
ma Epistimon Prosholikis Agogis ke Ekpedevsis, Didaktoriko Diatrivi),
Tessaloniki.

EVÇİ, Tevfik, *Tanzimat Döneminde Edirne (1839-1908)*, (2019),(Hacettepe
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış
Doktora Tezi), Ankara.

EYİCE, Semavi, “Bizans Devrinde Edirne ve Bu Devire Ait Eserler”, *Edirne,
Edirne’nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, (1993), Türk Tarih Ku-
rumu (TTK), Ankara.

- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, “Edirne”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, s. 426.
- İNALCIK, Halil, “Edirne’nin Fethi”, (1993), *Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, TTK, Ankara.
- KARAKUŞ, Sadık Emre, *Osmanlı İdaresinde Edirne 1789-1839*, (2018), (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi) Elâzığ.
- KAYICI, Halûk, *Salnamelere göre İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı*, (2013), Edirne Valiliği Kültür Yayınları Edirne Kitaplığı:12, Edirne.
- KEMALOĞLU, Ayşegül İnginar, “I. Dünya Savaşı Sırasında Edirne’ye İskân Edilen Müslüman Muhacirler”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi (MUTAD)*, Cilt VII, Sayı 2.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, “Zenbilli Ali Efendi”, *İslam Ansiklopedisi*, (2013), Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 44, İstanbul.
- MERT, Özgür, “İşgalden Kurtuluşa Doğu Trakya”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (Bahar 2016), Sayı 58.
- SAKİN, Orhan, *Osmanlı’da Etnik Yapı ve 1914 Nüfusu*, (2008), Bizim Kitaplar, İstanbul.
- SARIOĞLU, Tarık, “Edirne Vilayet Salnameleri’ne Göre Edirne’de Nüfus”, *Tarih Öncesinden Cumhuriyete Edirne Üzerine Araştırmalar*, (2021) (Editör: Ergün Karaca), Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne.
- STAMATOPOULOU, Hrisoula Anastasiou, *İ Poleodomiki Ekseliksi tis Adrianoupoli ke ta Spitia tis Ellinikis Koinotitas tou 19ou Aiona*, (2012), Tessaloniki.
- TAGMAT, Çağla D., “Uluslararası Carnigie Raporuna Göre İki Balkan Savaşı Arası Dönemde Edirne’de Bulgar İşgali (26 Mart-22 Temmuz 1913)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (Bahar 2017), Sayı 60.
- Tosyavizâde Dr. Rifat Osman, *Edirne Rehnüması*, (Mart 2013), (Günümüz Dile Çeviren: Ratip Kazancıgil), 3. Baskı, İstanbul.
- Tosyâvizade Rifat Osman, *Edirne Rehnüması (Tarihçe: 763-1337 Seneleri)*, (1337-1920), I. Baskı, Edirne Vilayet Matbaası, Edirne.
- USAL, Ahmet, *Edirne Tarihi ve Kültürü*, (2006), Edirne Vergi Dairesi Başkanlığı, Edirne.
- YILDIRIM, Bülent, “Osmanlı Devleti’nde Yapılan İlk Nüfus Sayımına (1881-1882-1893) Göre Edirne’de Ermeni Nüfusu, (Temmuz 2011), *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı, 2.
- İnternet
- ASİMAKOPOULOS, Ioannis D., *Geografia tou Ellinikon Kratous*, (1889), Tipografion Kousoudinou Atanasiadou, Atinais.

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/4/6/4/metadata-86-0000401.tkl>

KATAVENİ, K. S., *Sintaktikon tis Ellinikis Glossas, Malista tis Attikis Dialektou, Tipografou K. N. Fillelfeis*, (1883), Atinai.

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/0/2/6/metadata-413-0000023.tkl>

KİMİNAS, Demetrius, *The Ecumenical Patriarchate, A History of Its Metropolitanates With Annotated Hierarchy Catalogs*, (2009), Volume 1, The Borgo Press, California..

<http://fsadrianoupoleos.gr/istoria-sullogou/>

KONTOGONOU, Konstantinou, *Epitomi Ellinikis Mitologias, (Andreou Koromila), Ek tou Tipografia Andreou Koromila*, (1847), Atinai.

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/1/b/c/metadata-86-0000055.tkl>

PANTAZİS, Miltiadou, *Didaktikis Grammatikis tis Ellinikis Glossas to Sintaktikon*, (1876), Konstantinopouli.

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/6/2/4/metadata-86-0000311.tkl>

VASAKAPOULOS, Apostolos, *Geografia*, Atina, 1885.

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/e/c/7/metadata-1327396235-414998-5799.tkl>

VLOUSOU, K.-G. Kouzou, İ. A. İllidou, *İstoria Tis Arheias Ellados*, N. G. Ke-fallidou, (1886), Konstantinopoli.

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/8/f/c/metadata-86-0000430.tkl>

ZAHARİADOU, Konstantinou, *Sinopsis tis Genikis İstorias*, (1870), İ. A. Vre-tou, Konstantinopoli.

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/3/8/8/metadata-351-0000011.tkl>

ZİKİDOU, Georgiou D., *Epitomon Sintaktikon tis Ellinikis Glossis, Vivliopolion İonnou Notari*, (1891), Atinai.

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/2/3/c/metadata-1327325355-498567-740.tkl>